

RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1889. Andra Kammaren. N:o 12.

Onsdagen den 27 Februari

kl. 7 e. m.

Fortsattes det på förmiddagen började sammanträdet.

§ 1.

Föredrogs och lades till handlingarna lagutskottets memorial n:o 12, i anledning af återremiss från Andra Kammaren af utskottets utlåtande n:o 9 öfver väckt motion om ändrad lydelse af 26 kap. 1 och 8 §§ samt 30 kap. 5 § rättegångsbalken.

§ 2.

I ordningen förekom härnäst Andra Kammarens första tillfälliga utskotts utlåtande n:o 1 (i samlingen n:o 3), i anledning af väckt motion om ändrad lydelse af 32 § i stadgan angående folkundervisningen i riket den 20 januari 1882.

*Angående
ändrad lydelse af 32 §
i gällande
folkskolestadga.*

I sin motion, n:o 157, hade herr *C. G. Bruse* föreslagit, "att Riksdagen för sin del ville besluta, att 32 § af folkskolestadgan erhåller följande lydelse:

"Skulle någon folkskolelärare finnas oskicklig till eller försuflig i sin tjänst eller ådagalägger sådant uppförande, att han ej bör såsom lärare längre bibehållas, bör skolrådet tilldela honom lämplig varning; skulle denna varning finnas fruktlös, hänskjutes frågan till kyrkostämman att besluta om hans skiljande ifrån befattningen såsom skollärare och den dermed följande aflöning.

Öfver skolrådets varning och kyrkostämmans beslut om lärares skiljande ifrån befattningen må besvär kunna af läraren, inom trettio dagar efter det han af varningen eller beslutet erhållit del, anföras i den ordning, som är bestämd för besvär öfver val af lärare."

Utskottet hemställde, att motionen icke måtte till någon Riksdagens åtgärd föranleda.

*Angående
ändrad lydelse af 32 §
i gällande
folkskole-
stadga.
(Forts.)*

I fråga härom anförde:

Herr Bruse: Utskottet har i sitt utlåtande icke fäst afseende vid hvad jag i min motion framhållit, nemligen att "då skolläraren är församlingens tjänare, anser jag att det icke blott tillhör församlingen att antaga utan äfven ega rättigheten att från befattningen skilja den lärare, som för oskicklighet eller försummelse ej bör såsom lärare längre bibehållas." I stället för att fästa sig härvid, har utskottet gått på sidan om saken och yttrat sig på följande sätt: "Af det sålunda för närvarande lagstadgade förfarandet mot försumlig lärare, eller att skolrådet, såsom handhafvare af skolans angelägenheter, först tilldelar den försumlige varning och derefter, så vida varningen befunnits overksam, afskedar honom från tjänsten, har, så vidt utskottet känt är, ej visat sig någon praktisk olägenhet — något, som ej heller blifvit af motionären ens antydt."

Jag anser rättvist, att de, som bidraga till en tjänstemans aflöning och hafva rättighet att tillsätta honom, också borde kunna afskeda honom från tjänsten, derest omständigheterna sådant påkalla. Såsom nu är stadgadt, har församlingen icke något att säga i detta hänseende, utan magten ligger i skolrådets händer. Då utskottet emellertid säger, att detta stadgande icke visat någon praktisk olägenhet, så synes det mig som om utskottet i detta fall vore synnerligen okunnigt.

Jag har mig bekant, att ganska många trakasserier härigenom uppkommit. Jag vill nu icke trötta kammaren med att uppräknas många dylika, utan endast anföra två exempel. Inom Kalmar stift fans 1885 en skollärare, som var så begifven på starka drycker, att han infann sig berusad på lärorummet gång efter annan. Föräldrarna vågade slutligen icke skicka sina barn i skolan; men detta oaktadt ville skolrådet hafva läraren kvar, och församlingen kunde deremot icke uträtta något. Slutligen blef det dock genom tidningspressen ett sådant tryck på skolrådet, att det måste afskeda läraren från tjänsten. Detta synes mig vara ett tillräckligt talande bevis för att ändring behöfves. I en annan församling var en skolläre så utsatt för skolrådets trakasserier, att han slutligen nödgades taga afsked, oaktadt 107 på kyrkostämman röstberättigade medlemmar af församlingen ville hafva honom kvar. Att sålunda skolrådet icke i detta fall uppfyllt all rättfärdighet, vill jag härmed hafva visat.

Vidare säger utskottet: "Att vid sådant förhållande vidtagna ändring uti nu ifrågasvarande bestämmelser, synes därför utskottet ej lämpligt, och detta så mycket mindre, som några fördelar af en ändring uti ifrågasatt syfte ej torde kunna påvisas." Jag har ju redan påpekat, att fördel skulle vinnas genom denna ändring. Derefter fortsätter utskottet: "Det synes snarare, som om just skolrådet, men icke församlingen, är den myndighet, hvilken med sin noggrannare kännedom om skolans angelägenheter och sin sannolikt större känsla af ansvar i detta fall, bäst är skickad att ega beslutanderätten uti nu ifrågasvarande afseende." Då jag nu anført exempel på, att skolråd gjort sig skyldiga till missbruk af sin magtställning, vill jag å andra

sidan till deras beröm säga, att jag känner många skolrådsledamöter, som hysa stort intresse för skolan och dess framåtskridande samt derpå uppoffra tid och äfven understödja den i ekonomiskt afseende. Men man bör ju äfven kunna påräkna att föräldrar, som hafva sina barn i skolan, hysa lika stort intresse för densamma. Utskottet har visserligen påpekat, att, om en skolrådsledamot icke är till församlingens belåtenhet, har församlingen redan nu utväg att efter viss tid blifva af med honom. Detta kan dock dröja 4 år, ty såsom vi veta, tillsätts skolrådets ledamöter för 4 år. Utskottet kunde hafva rätt i denna sin åsigt, om med skolrådsledamöterna vore samma förhållande, som med andra styrelseledamöter, såsom i aktiebolag och dylikt, hvilka väljas för ett år i sänder. Men då skolrådsledamot väljes för 4 år, anser jag utskottets skäl för afslag å min motion vara ganska svaga och af underhållig beskaffenhet och på grund af det anförda har jag också framkommit med denna motion, till hvilken jag nu yrkar bifall.

*Angående
ändrad lydelse af 32 §
i gällande
folkskole-
stadga.
(Forts.)*

Herr Östberg: Den ärade motionären har velat jäfva utskottets i betänkan det uttalade påstående, att någon praktisk olägenhet icke visat sig af de nuvarande bestämmelserna i fråga om sättet för afskedande af försumlige folkskolelärare. Det må ju vara sant, att någon enda gång, såsom motionären anført, en olägenhet verkligen visat sig. Men så vida jag hörde rätt, anförde han också, att i de af honom åberopade fallen påföljden blifvit att folkskolelärarne i fråga afskedats. Jag vill dessutom hemställa till honom, huru vida icke lika stora opraktiska olägenheter skulle kunna förekomma, derest afgörandet låge i församlingens händer. Skulle man icke lika väl kunna tänka sig, att skolrådet önskade blifva af med en lärare, som vore dålig och mot hvilken grundade anmärkningar funnes, men att denne hade förmåga att ställa sig in med en del af församlingen, så att kyrkostämman icke ville besluta hans afsättning, och att således just genom församlingens åtgörande en oduglig folkskolelärare blefve kvar? Jag tror, att skolrådet har större känsla af ansvar och att det därför är mera troligt, att det anser sig nödsakadt att vidtaga strängare åtgärder mot en sådan folkskolelärare än församlingen, hvars ledamöter icke känna ansvaret så synnerligt tungt. Jag tror därför, att man ganska lugnt kan bibehålla det nuvarande stadgandet. Det förefaller mig icke troligt, att det skall vara många fall, då skolrådet skall gent emot den allmänna meningen i församlingen bibehålla en lärare, som gjort sig skyldig till sådant fel, att afsättnings påföljd deraf kan uppkomma. I värsta fall har församlingen rättighet att välja om skolrådet och sålunda blifva af med läraren. Motionären anförde, att en sådan procedur skulle taga en tid af fyra år. Ja, det är möjligt, men antagligen behöfver det icke dröja mera än två år, ty såsom vi veta, omväljes halfva antalet ledamöter i skolrådet efter denna tid.

Motionären har också anført principiella skäl. Han har sagt, att det vore riktigt, att den, som tillsatte en tjänsteman, borde ock hafva rätt att afsätta honom. Det kan väl så vara, men då vill jag

*Angående
ändrad lydelse af § 32
af gällande
folkskole-
stadga.
(Forts.)*

framdraga en annan principiel sida af saken. Det är nu så, att en försumlig lärare drabbas i första hand af varning och i andra hand af afsättning. Varningen sker genom skolrådet, och i det afseendet har motionären icke föreslagit någon förändring. Men då synes det mig ock i sin ordning, att den, som meddelar första gradens straff, också har i sin hand att stadga den slutliga straffpåföljden. Ty jag tror icke, att det vore välbetänkt, om skolrådet hade rätt att varna, men sedan stode magtlöst, då det blefve fråga om att tillämpa den slutliga straffpåföljd, hvartill varningen ju endast var första steget.

Då således, så vidt jag kan se, någon anledning till förändring här icke förefinnes, anhåller jag att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Sedan öfverläggningen härmed förklarats slutad, samt herr talmannen till proposition upptagit de olika yrkandena, biföll kammaren utskottets hemställan.

§ 3.

*Angående
ändring i § 12
af gällande
folkskole-
stadga.*

Härefter föredrogs Andra Kammarens första tillfälliga utskotts utlåtande n:o 2 (i samlingen n:o 4), i anledning af väckt motion om ändring af 12 § i stadgan angående folkundervisningen i riket den 20 januari 1882.

Uti en inom Andra Kammaren väckt, till utskottet hänvisad motion, n:o 158, hade herr C. G. Bruse föreslagit, att Riksdagen måtte hos Kongl. Maj:t anhålla, att Kongl. Maj:t tacktes till nästa Riksdag inkomma med förslag till den ändring i folkskolestadgans 3 kap. 12 §, att såsom läroämnen äfven infördes de första grunderna för helsovård och lagkunskap; men hemställde utskottet i föreliggande utlåtande, att motionen ej måtte till någon Riksdagens åtgärd föranleda.

Ordet begärdes af:

Herr Bruse, som yttrade: Utskottets motivering i detta betänkande är så kort, att jag skall taga mig friheten uppläsa den i dess helhet. Den lyder sålunda: "Som barnen vid den ålder, då de besöka folkskolan, säkerligen ej ega förmåga att tillgodogöra sig undervisning uti ifrågasvarande ämnen, hvadan densamma för dem ej komme att medföra något väsentligt gagn, samt det för öfrigt, enligt utskottets mening, ej kan vara lämpligt att ytterligare öka läroämnenas antal i folkskolan, får utskottet hemställa, att motionen ej må till någon Riksdagens åtgärd föranleda." Det förefaller mig underligt att utskottet kommit till en sådan åsigt, att barnen vid den ålder, då de besöka folkskolan, icke skulle kunna inhemta någon undervisning i sundhetslära. Jag anser tvärt om, att det just är vid den åldern, som barnen bäst ega förmåga att inhemta kunskaper af så väl det ena som det andra slaget. Hvad särskildt sundhetsläran beträffar, vore det enligt

min tanke af stor vigt, att barnen bibringades någon kunskap deri. Ty då barnen gå i folkskolan, nedläggas hos dem månget sjukdomsfrö, som sedermera lätt kan utvecklas till en svårartad sjukdom, med hvilken de under fortsättningen af sin lefnad få göra en sorglig bekantskap genom lidanden, som slutligen föra dem i en för tidig graf. Helsan är en dyrbar egendom, som under barn- och ungdomsåren bör på det omsorgsfullaste vårdas, så att det uppväxande släktet må ega ett dyrbart kapital af arbetskraft att sätta in i den allmänna rörelsen. Till vinnande af detta mål anser jag att folkskolan bör genom undervisning i sundhetsläran kunna lemna ett icke obetydligt bidrag.

Utskottet anför också, att läroämnena i folkskolan redan förut äro så många, att det ej kan vara lämpligt att ytterligare öka deras antal. Ja, det var icke heller för mig obekant, och därför har jag också i min motion föreslagit, att katekesutanläsningen borde inskränkas så mycket som möjligt, och den derigenom vunna tiden i stället användas för att bibringa barnen någon kunskap i helsolära samt i kommunal- och strafflag. För att visa att skollärarne sjelfva anse det sätt, hvarpå katekesläsningen för närvarande bedrifves i våra folkskolor, såsom ytterst menligt för barnen, skall jag taga mig friheten läsa upp ett litet stycke ur ett bref, som jag med anledning af denna motion fått emottaga af en folkskolelärare. Han säger deri bland annat: "För att kunna inplugga i minnet den katekeskurs, hvilken detta år är mig anförtrödd, nödgas jag gifva så långa lexor, att jag i afton har 25 st. eftersittare, hvilkas gråt och sorgetjut jag kan höra hit in i min bostad. Det gör mig gräsligt ondt om dessa stackare, bland hvilka många finnas, som hafva godt förstånd att fatta öfriga skolans ämnen. Jag är emellertid nödd och tvungen att vara för de kära små en sådan plågoande, och mer än en gång har jag med tårar i ögonen hemförlofvat de oskyldiga varelserna sent på qvällen, då många i vinterkylan och under tarflig beklädnad hafva tillryggaläggat $\frac{3}{4}$ mil. Mätte någon gång alla lagstiftare få ögonen öppna för det gräsliga eländet och helt och hållet förbjuda all utanläsning af stora katekesen. Jag har visserligen tänkt att för min snälla skolrådsordförande påpeka innebörden af i eder motion omnämnda cirkulär, men fruktar att han deröfver fattar humör, och så kan min lön nedsättas till 600 kronor. Årade herr riksdagsman, kan något göras mot katekespluggget, vore tiden säkerligen nu om icke förr inne. Jag vill gerna slippa att vara mina älskade lärjungars barbar."

Denna skrivelse lyfter oförbehållsamt på slöjan och visar huru katekespluggningen derstädes bedrifves, och tyvärr användes detta utanläsningssystem ännu i folkskolan i allmänhet, oaktadt det kongl. cirkulär, som på grund af riksens ständers skrivelse till Kongl. Maj:t utfärdades den 12 maj 1865 rörande katekesundervisningen, i hvilket cirkulär det klart framhålles, att katekesen icke bör läras som utanlexa i folkskolan. Jag kan väl förstå, att skolrådet har den åsigten, att det skall vara till statskyrkans fördel, att katekesen skall läras som utanlexa och inpluggas, men betrakta vi saken närmare, så skola vi finna att oaktadt barnen i skolan varit tvungna att inlära katekesen

*Angående
ändring i 12 §
af gällande
folkskole-
stadga.
(Forts.)*

*Angående
ändring i 12 §
af gällande
folkskole-
stadga.
(Forts.)*

som utanlexa, har dock icke kyrkan dermed bevarat den enhet, som hon trott sig af denna undervisningsmetod kunna vinna, derom vittnar alltför tydligt den inom de lägre klasserna vidtomfattande antikyrkliga rörelsen, som utvecklats inom vårt land. Jag tror, att katekes-utanläsningen till en del är orsak härtill. Då man tänker på, att den skall inläras på det sätt, som vi hört i den skrifvelse, hvaraf jag uppläst en del, kan man förstå, hvilken kärlek barnen skola få till folkskolan och dess lärare, samt när de vid mognare år tänka på, huru barbariskt de behandlats af skolråden, kan man då förvåna sig öfver att de vända institutionen ryggen och betrakta den med förakt och vämjelse?

Det har stiftats föreningar mot djurplågeri, men jag hemställer, huru vida det ej kan kallas folkplågeri att behandla barnen på detta sätt. Då man går i skolan för att lära sig nyttiga ämnen, synes det mig önskligt att få de första grunderna för helsovårdsläran införda som undervisningsämne i folkskolan, ty hvad är väl nyttigare att känna än huru man skall vårda sin helse? Jag har icke någon förhoppning, att min motion nu skall vinna anklag, men detta är en fråga, som icke för all framtid kan falla, ty hvar och en, som tänker allvarsamt på saken, måste inse, att helsan är det dyrbaraste man har att vårda.

Herr talman, jag yrkar bifall till min motion.

Herr Bergman: Motionären har i sitt sista liksom i sitt föregående yttrande beklagat sig öfver det sätt, på hvilket utskottet behandlat hans båda motioner. Men jag får till utskottets ursäkt anföra några ord, hemtade just ur den nu ifrågavarande motionen. Det var nemligen icke så lätt att behandla den, och särskildt icke lätt att behandla den på ett sådant sätt, att det varit för motionären själf tillfredsställande, ty svårt har det varit att få ur motionen fram hvad motionären menar med densamma, och ännu svårare att få reda på, om jag så får säga, hans pedagogiska ståndpunkt. Han säger på ett ställe: "Min uppfattning är dock att det är skadligt för barnen, när de måste hålla på med ett och samma ämne allt för länge och en-träget." Han anser sålunda här, att man icke bör hafva få ämnen. Men i raden ofvanför yttrar han, att om man antager för många läro-ämnen, barnen icke få lära sig någonting. Oaktadt han har en så förståndig uppfattning, föreslår han dock i sin motion upptagande af åtskilliga nya ämnen.

Han har vidare i sin motion talat om katekesläsningen, visserligen icke så mycket som nyss i sitt anförande, men dock rätt mycket, och att han icke är gynsamt stämd mot den samma framgår så väl af motionen som af det sista yttrandet. Och han ger tillika i slutet af sin motion både presterskap och skolråd en uppsträckning derför, att de ej se till, att undervisningen skötes så, som den enligt hans åsigt bör skötas.

För att styrka sina påståenden anförde han ett utdrag ur en skrifvelse från en skollärare, öfver hvilket bref jag icke kan nog förvåna mig, då deraf framgår, att han har undervisat aldeles i strid emot både cirkuläret af 1865 och de föreskrifter, som äro intagna i

den så kallade normalplanen, hvilken skall tjenstgöra som ledning för vederbörande lärare och skolråd. Bedrifves katekesundervisningen på det sätt, som den skolläraren gör det, så är han sjelf och ingen annan dertill orsaken.

Men på samma gång som motionären tycker, att barnen läsa för mycket katekes, och att detta ämne är en plåga för dem, ser det dock ut, som om han sjelf tyckte, att den katekes, som vi för närvarande hafva, icke vore tillräcklig, utan att den borde utvidgas, åtminstone i vissa stycken. Ty på ett annat ställe i motionen står det ordagrant: "Visserligen finnes en fråga i vår barnalära (katekesen), der det heter: Hvilka äro de laster, som i synnerhet förkorta det menskliga lifvet? Frosseri, dryckenskap och otukt. En kort och lättfattlig lärobok i dessa ämnen, med särskildt afseende fäst vid deras inverkan på den menskliga organismen, borde finnas i hvarje folkskola." Motionären anser sålunda, att det läses för mycket, men det oaktadt vill han i stället för en enda fråga med ett kort svar hafva en kort och lättfattlig lärobok om frosseri, dryckenskap o. s. v. att användas i hvarje skola. Jag vet ej, om motionären skämtar, eller om han menar allvarligt, men så står det åtminstone. För min del finner jag detta förslag väl mycket betänkligt, men det tröstar mig dock, att motionären icke föreslagit, att undervisningen här vid lag skulle vara praktisk.

Han säger vidare, och jag anför det för att ytterligare visa svårigheterna att reda sig med motionen: "De många sjukdoms- och dödsfall, som inträffa i barn- och ungdomsåren, hvilka tynga icke blott individen utan äfven samhället i form af fattigvårdsbidrag, härleda sig utan tvifvel till stor del från den okunnighet, som råder i sundhetsläran." Jag vet icke, hvad han menar härmed. Jag hade trott, att om en person ligger fattigvården till last, så vore det billigaste för fattigvården att han doge. Visserligen kunde då fattigvården få vidkännas begravningskostnaden, men det vore väl icke så mycket.

Jag föreställer mig emellertid, att motionärens mening varit, att man icke skulle fästa sig vid annat än de tre första och fyra sista raderna i hans motion, och att allt annat skulle öfverhoppas. Håller man sig till detta, så föreslår han, att bland undervisningsämnen i folkskolan skulle upptagas, utan att andra ämnen borttagas, undervisning i helsans bevarande samt i kommunal- och strafflag. Jag skall då be att få yttra några ord om detta, då det är en fordran, som från många håll framkastas, att dessa ämnen skola upptagas så väl i folkskolan som i de allmänna läroverken. Jag beder då att få helt och hållet instämma i motionärens följande yttrande: "Antager man för många ämnen, så få barnen icke lära sig något." Det är många skolreformatorer, som klaga öfver det närvarande tillståndet. Men blir det fråga om, huru bristerna skola afhjelpas, så svarar man: I skolen taga upp det eller det så kallade nyttiga ämnet. Derigenom tror man sig förbättra och stärka undervisningen, men i stället gör man raka motsatsen. Har man några få ämnen, som så att säga utgöra undervisningens botten, så kommer snart sagdt hvarje nytt ämne, särskildt om det införes på ett lägre stadium, icke att stärka utan försvaga resultatet af undervisningen. Barnen få möjligen reda på

*Angående
ändring i 12 §
af gällande
folkskole-
stadga.
(Forts.)*

Angående
ändring i 12 §
af gällande
folkskole-
stadga.
(Forts.)

en och annan notis, men hela utvecklingsarbetet, mognaden kommer att blifva sämre, och det är dock efter den, som enligt min åsigt undervisningens resultat skall bedömas. Ty om en gosse eller flicka vid 13 års ålder har lärt litet mera af vare sig helsolära eller strafflag eller någonting annat, så betyder det så ofantligt litet i jämförelse med om barnet under sin undervisning blifvit så pass utveckladt, att, när det en gång lemnar skolan, det eger förmåga att på egen hand utvidga sitt vetande. Ty om jag icke skulle lära mig mera i lifvet än hvad jag fått inhemta i skolan, så vore det icke mycket bevändt med mina kunskaper, och lemnar jag skolan utan att hafva förmåga att själf förkofra mitt vetande, så kommer jag ej långt på kunska-pens väg.

Hvad helsoläran beträffar, så anser jag det onödigt att upptaga ett sådant ämne i folkskolan. Ty att det icke är bra att blifva våt om fötterna eller att vistas i rum med förskämd luft, det kunna barnen få lära sig, utan att detta ämne behöfver upptagas på folkskolans schema. Utom i hemmen få de af sina lärare höra sådant mångfal-diga gånger under undervisningen. Dessutom finnes det i folkskolans läsebok, som användes öfver allt i folkskolorna, ett stycke om luften, ett om vattnet o. s. v.; de få der lära sig fördelen af att tvätta sig rena, att inandas frisk luft m. m., och jag tror, att detta jemte muntliga meddelanden af läraren och i hemmet är fullt tillräckligt.

Det andra ämnet var kändedomen om kommunallagarne. Det föreskrifves i stadgarne för de allmänna läroverken, att i sammanhang med den historiska undervisningen ett kompendium i statskunskap skall meddelas lärjungarne, men den som har erfarenhet om hvad det vill säga att meddela dessa ynglingar vid 18 à 20 års ålder denna undervisning och huru svårt det är att intressera dem för detta ämne, den bör mer än väl inse, med huru pass stort intresse 12- à 13-åringar skulle studera våra kommunallagar. Detta är ett ämne, som jag tror, att ingen annan än fackmannen börjar studera, förr än han märker, att han *behöfver* kunna det. Jag tror att om vi gå till oss sjelfva och fråga, när vi lärt oss kommunallagarne, så blir svaret: När jag märkte, att jag måste det, när jag märkte, att jag vid en kyrkostämman, i skolrådet eller dylikt behöfde kunskap i kommunallagarne, då började jag studera dem, ty då hade jag intresse af att känna dem, men icke medan jag satt på skolbänken.

Hvad det tredje ämnet, eller kändedom om strafflagen, beträffar, så håller jag också före, att i skolan meddelas tillräcklig undervisning deri. Barnen få i skolan veta både i katekesen och på annat sätt att de icke få vara olydiga, icke få stjäla o. s. v. Skulle man nu införa en ordentlig undervisning i strafflagen, vore det enligt mitt förmenande mycket betänkligt. För mängen, som aldrig förr tänkt på det eller det brottet, skulle man nu dissekera det och hålla fram följderna deraf. Måne icke det vore att väcka den björn som soffer? Många gånger har man hört talas om att offentliga afträttningar ingalunda verkat afskräckande, utan tvärt om haft till följd mord och sådant. På samma sätt är det med själfmord. Spridandet af underrättelser om begångna sådana snarare ökar än minskar antalet

af detta slags brott. Jag tror därför att det är ytterst riskabelt och dessutom onödigt att i folkskolan införa undervisning i strafflagen.

Då jag sålunda anser, att det i folkskolan icke behöfves någon *särskild* undervisning i helsolära, att det är opraktiskt att meddela barnen undervisning i kommunallagarne och icke allenast onödigt utan äfven riskabelt att lära dem strafflagen, så anhåller jag att få yrka bifall till utskottets hemställan.

*Angående
ändring i 12 §
af gällande
folkskole-
stadga.
(Forts.)*

Herr Bruse: Jag erkänner att jag icke är en sådan pedagog som den föregående talaren, men jag kan ändå icke gilla hans sätt att draga sådana konsekvenser och slutsatser ur min motion, som dem han nu framhållit. Jag har i min motion anfört: "mot införandet af dessa läroämnen torde invändas, att läroämnena äro nog många förut, och antager man för många, få icke barnen lära sig något." Sålunda har jag ju sagt, att just den omständigheten att läroämnena äro nog många förut kunde komma att blifva ett skäl för afslag å motionen. Jag tror att om han med litet bättre vilja läst min motion, hans uppfattning af den skulle blifvit en annan. Jag vill icke mäta mig med honom i diskussionen, ty dertill är jag icke mäktig, men jag hade ändå fordrat af honom, att han litet bättre velat uppfatta min mening med motionen. Jag har ju icke föreslagit något annat än en skrifvelse till Kongl. Maj:t, och min mening har ju icke varit att göra saken så vidlyftig som både utskottet och den siste talaren tyckas hafva föreställt sig. Jag hade endast tänkt att det vore nyttigt, om barnen i folkskolorna finge någon kortfattad undervisning i de ämnen jag påpekat, och jag håller ännu skarpt på den saken, att barnen behöfva någon undervisning i dessa stycken. För att visa hur nödvändigt det är att barnen få kännedom om t. ex. strafflagen, vill jag nämna, att det i min hemtrakt inträffade för någon tid sedan, att en yngling blef dömd till fem års fästning, just därför att han icke kände det ringaste af strafflagen. Det låter ju mycket vackert att säga att barnen genom katekesen få lära sig att icke vara olydiga och icke stjäla o. s. v., men hvartill tjänar denna kunskap, då de icke få veta hvad straffpåföljd det eller det brottet har.

Jag skulle vilja bemöta åtskilligt mera af den föregående talarens yttrande, men då jag hört att en annan begärt ordet, så afstår jag från att yttra något vidare.

Herr Widström: För min del instämmer jag i utskottets föreliggande förslag, och det på de skäl utskottet i fem rader anfört och hvilka jag anser vara fullt tillräckliga och värdiga såsom ett svar på motionen; men jag vill deremot icke med mitt bifall understödja den gycklande framställning, som här af en talare blifvit gjord vid granskningen af motionärens förslag.

I detta herr Widströms yttrande instämde herrar *Svensson* i Rydaholm, *Eriksson* i Elgered, *Lilienberg*, *Nilsson* i Skärhus, *Björkman*, *Bengtsson* i Gullåkra, *Essén*, *Olson* i Stensdalen, *Andersson* i Hasselbol, *Carlsson* i Nysäter, *Nydahl* och *Bromée*.

*Angående
ändring i 12 §
af gällande
folkskole-
stadga.
(Forts.)*

Herr Waldenström från Gefle anförde: Jag har icke begärt ordet för att göra något yrkande utan endast för att gifva ett uttryck af det vidriga intryck, som det gjorde på mig att höra en sådan man som folkskoleinspektören för Stockholms stad göra sig på ett så ovärdigt sätt lustig öfver det ofullständiga framställningssättet i herr Bruses motion. Det var i alla fall icke på sin plats, och det passade enligt mitt förmenande allra minst en man i den ställning, som den ärade talaren intager.

Vidare ber jag för min del få säga, att den löjliga framställning, som herr Bergman ansett lämpligt att använda, på intet sätt hos mig kunnat borttaga den tanke, jag länge hyst, nemligen att katekespluggandet i folkskolorna och i våra skolor öfver hufvud är af den beskaffenhet, att om det icke snart ändras, och ändras genom lagstiftningsåtgärder, så kommer kristendomsundervisningen, i stället för att den skulle vara till gagn för det uppväxande släktet, i sjelfva verket att blifva detsamma till en högst förfärlig skada. Det är många, som icke dela denna min uppfattning, men jag kan icke förneka, att jag har den i alla fall och tror, att den hvilar på goda grunder. Min tro är äfven, att det skulle vara af ej ringa betydelse både för skolan i allmänhet och för det uppväxande släktet och kristendomsundervisningen i synnerhet, om en del af den tid, som nu anslås till katekespluggning, blefve använd just på det sätt, herr Bruse föreslagit, i synnerhet till meddelande af undervisning i de första grunderna af helsoläran. Herr Bergman ansåg visserligen, att sådana saker få barnen lära ändå i hemmen eller på annat sätt, de få veta att förskämd luft är skadlig o. s. v. För min del tror jag icke, att den undervisning, de på det sättet få, är på långt när af så stor betydelse, att det icke vore väl behöfligt, att helsolära infördes såsom ett särskildt läroämne i folkskolan. Jag tror, att tid skulle kunna beredas dertill genom inskränkning af undervisningen på andra områden, som synas mig åtminstone mindre viktiga. Men hvad som nu för mig är hufvudsaken är, att jag vill uttala mitt lifliga beklagande öfver det sätt, hvarpå katekespluggningen för närvarande bedrifves i våra skolor, och hvari lärarne sjelfva, äfven om de inse det origtiga deruti, icke kunna göra någon ändring, då de ändå äro tvungne att så bedrifva den, dels därför att ett visst pensum skall genomgås, dels därför att presterskapet och folkskoleinspektören ligga öfver dem och tvinga dem dertill.

Som jag sade i början, skall jag icke göra något yrkande. Jag har blott velat säga detta.

Herr *Broström* instämde häruti.

Herr *Wretlind*: Då jag begärde ordet var det icke för att understödja motionärens förslag, ty jag tror icke, att detta i den form det nu föreligger har någon utsigt till framgång. Men jag tror dock icke, att saken är värd det ringaktande, som utskottet visat densamma. Ty visserligen är det sant, att folkskolelärarne redan nu hafva rätt att meddela undervisning i helsovård, men det är likväl faktiskt, att

en sådan undervisning i regeln icke förekommer och knappt *kan* förekomma, därför att lärarne sjelfva ej få någon tillräcklig undervisning i detta ämne vid folkskolelärareseminarierna. Och orsaken dertill är, att det icke finnes någon lämplig lärobok i ämnet. Att lärarne sjelfva känna behof af att få någon lärobok passande för folkskolan synes deraf, att saken varit bragt under diskussion hos eller åtminstone framdragits inför Sveriges allmänna folkskollärareförening. Till dess centralstyrelse inlemnades förlidet år af en distriktsförening en motion om att föreningen ville lägga sig ut för anskaffandet af en lämplig lärobok i helsovård. Denna motion upptogs visserligen icke af centralstyrelsen, men den visar dock, att folkskolelärarne sjelfva känna behof att få en sådan lärobok.

Naturligtvis kunde det icke komma i fråga att för denna undervisnings bibringande borttaga någon synnerlig tid från de ämnen, som nu tillhöra folkskolans område; men nog kunde det vara lika viktigt att lära barnen i folkskolorna några enkla saker i helsolära, som att låta dem läsa botanik och zoologi, hvilka ämnen läsas i de högre afdelningarna af folkskolorna åtminstone i våra större städer. Jag tror således, att det är bra, att saken blifvit bragt på tal, om också icke något lagstadgande derom behöfver göras.

Saken gäller dock icke blott folkskolorna utan äfven elementarläroverken; detta ämne kunde och borde vara lika viktigt som många andra ämnen, hvilka endast tjena till att meddela barnen en minneskunskap, men icke kunna sägas hafva någon betydelse för deras egentliga utveckling, ej heller hafva något värde för lifvet, såsom fallet dock är med ifrågakvarande ämne.

Hvad lagkunskapen angår, vill jag icke yttra mig mycket derom. Jag vill blott påpeka, att åtskilliga brott begås af ren okunnighet om gällande lag. Så till exempel omtalades i tidningarna för icke länge sedan, att en tjenarinna måst gå i fängelse för att aftjena det orimliga straffet af 20 kronors böter, hvartill hon blifvit dömd därför att hon skrifvit några rader utanpå en korsbandsförsändelse. Här af kan man se att det icke skulle skada, om äfven litet undervisning i våra lagar meddelades i skolorna.

Herr Jansson i Krakerud: Gent emot den ärade talaren på stockholmsbänken tror jag, att det skulle vara till fördel, om i folkskolan kunde meddelas någon undervisning i strafflagen, ty det är utan tvifvel origtigt, att staten skall straffa sina medborgare, då den icke gifvit dem någon upplysning om hvad de böra göra och icke göra. Jag skulle ändock icke hafva begärt ordet, om jag icke fruktat, att, om man icke protesterar mot den åsigt, som af nämnde talare uttalades, det kan leda derhän, att åtskilliga andra viktiga ämnen, som man för närvarande vill och måste behålla, möjligen framdeles blifva föreslagna att strykas. Han trodde att om man skulle lära barnen strafflagen, skulle det enligt hans mening föranleda dertill, att man väckte den björn, som sofer. Det skulle således gifva anledning till att barnen blefve tjuftar och skälmar, därför att man varnade och upplyste dem om hvilken följden skulle blifva, om de bröte

*Angående
ändring i 12 §
af gällande
folkskole-
stadga.
(Forts.)*

*Angående
ändring i 12 §
af gällande
folkskol-
stadga.
(Forts.)*

deremot. Jag hemställer till den ärade talaren hvad man skall säga om de tio budorden, hvori man undervisar barnen i folkskolan. Skulle man draga samma slutsats, borde man stryka dessa bud och icke lära barnen dem, ty följderna skulle blifva, att man väckte den björn som sofver. Jag ber få protestera mot ett sådant uttalande, och det var med anledning deraf som jag begärde ordet. Jag kan icke heller finna mig föranlåten att göra något yrkande, men ber få uttala den tanken, att det är visst icke farligt att låta folk veta följderna af det som är orätt. Jag tror tvärt om, att det är nyttigt.

Herr Svensson i Rydaholm: Såsom ett tillägg till hvad herr Wretlind yttrade ber jag få uttala den önskan, att vid ett blifvande utarbetande af en ny läsebok för folkskolan i densamma måtte få inflyta ett temligen utförligt stycke om hälsovårdslära. Jag anser det verkligen viktigt, att ett sådant ämne får plats i folkskolans läsebok.

Öfverläggningen var härmed slutad. Herr talmannen framställde propositioner i enlighet med de båda yrkanden som förekommit; och blef dervid utskottets hemställan af kammaren bifallen.

§ 4.

*Angående
verkställd
granskning
af riksban-
kens tillstånd
och förvalt-
ning.*

Vid föredragning härefter af bankoutskottets memorial n:o 2, angående verkställd granskning af riksbankens tillstånd och förvaltning, deruti utskottet hemställt, att ansvarsfrihet måtte beviljas fullmäktige i riksbanken för förvaltningen af denna banks hufvudkontor samt dess afdelningskontor i Göteborg, Malmö, Jönköping, Luleå, Vexjö, Visby och Östersund under år 1887, äfvensom för de beslut och åtgärder, som finnas antecknade i fullmäktiges protokoll för tiden från och med den 15 januari 1888 till samma dag innevarande år, lemnades ordet, på begäran till

Herr E. V. Carlson från Stockholm, som anförde: Jag har ej anmält mig hos herr talmannen för att göra något annat yrkande, än det som utskottet framställt, men då detta betänkande, som föreligger, rikt på siffror som det är, väl kan gifva anledning till åtskilliga reflexioner, som kunna vara nyttiga vid det tillfälle, då det blir fråga om inrättande af nya riksbanksafdelningskontor, har jag tagit mig friheten begära ordet för att yttra några få ord. Såsom kammaren vet, föreligga vid denna riksdag icke mindre än 6 motioner om inrättande af nya riksbanksafdelningskontor, och för den skull kan det vara skäl att se efter resultaten af de afdelningskontor, som redan arbeta på olika delar af landet. Jag tager mig då friheten hänvisa herrarne till sid. 12 af betänkandet, der vi finna uträknadt i procent de summor, som utgjort vinsten af de olika afdelningskontoren. Vi finna då, att om vi taga de kontor, der resultaten varit minst gynnsamma, Jönköping under förlidet år haft en vinst af 2,90

procent, Kalmar 1,87 procent och Visby 1,69 procent. Dessa behållningar kunna dock må hända mycket lätt förvandlas till lika stora förluster, om icke ännu större, ty om vi se efter på sid. 9 och 10, huru det förhåller sig med de summor, som äro på lagsökning och indrifning beroende vid dessa olika kontor, finner man, att vid Kalmar-kontoret, som haft en vinst af 29,917 kronor 97 öre, icke mindre än 52,111 kronor 31 öre äro på lagsökning och indrifning beroende, alltså nära dubbla beloppet. Gå vi vidare till sid. 10, så se vi Luleå kontor hafva ute på lagsökning etc. 73,710 kronor 38 öre, under det att vinsten endast utgör 57,559 kronor 6 öre. Gå vi nu förbi Vexjö, komma vi till det enligt min uppfattning mest ogynnsamma. Visbykontoret har en vinst af 18,883 kronor 27 öre, men har icke mindre än 62,274 kronor 9 öre ute på lagsökning och indrifning, således mera än tre gånger så stor summa som hela årsvinsten. Jag vet icke om särskildt ogynnsamma omständigheter föreläggat vid detta afdelningskontor, men jag är böjd att tro det, och möjligen hafva konjunkturförhållanden förorsakat detta ogynnsamma resultat.

I fråga om slutresultaten af riksbankens verksamhet under det flydda året yttrar utskottet på sid. 12 samma ord, som fullmäktige vid ett tillfälle hafva yttrat, nemligen: "Nämnda vinst understiger den för år 1887 med något mer än 256,000 kronor. Orsaken hertill torde vara att finna dels i lägre diskonto och räntesatser under större delen af år 1888 och dels, såsom framgår af ofvan lemnade redogörelser, i en på det hela taget minskad utlåning." Jag tror, herr talman, att det finnes äfven ett annat skäl, som bidragit till att göra resultaten ogynnsamma. Det förefaller åtminstone mig så, och jag finner att bankofullmäktige under det flydda året i likhet med föregående år begagnat sig af den dem gifna rättigheten att icke allenast bestämma, *huru vida* ränta skall betalas på upp- och afskrifningsmedel utan ock till *huru stort belopp*. Då fullmäktige ansett sig böra bibehålla så stor ränta som två procent på upp- och afskrifningsmedel, som kunna sättas in ena dagen och tagas ut igen ett par dagar efteråt, under det att deremot det ej betalas högre ränta på depositionsmedel än två och en half, högst tre procent, synes det mig, som om det vore för hög ränta, för att man skulle kunna göra besparingar. Fullmäktige hafva enligt föregående Riksdags beslut rättighet att bestämma räntesats. Man finner att Riksdagens revisorer i sin berättelse anfört rörande denna sak den 21 juni, att "fullmäktige icke funnit anledning att göra nedsättning i den räntesats, som då var gällande". Om vi se efter huru ställningen var den 21 juni, finner man, att riksbanken haft på upp- och afskrifning inestående icke mindre än 5 millioner, på samma gång som banken haft en obegagnad sedelutgifningsrätt till ett belopp af 23 millioner. Riksbanken hade således icke behöft hålla så hög ränta för att draga till sig de medel, som stodo på upp- och afskrifning, då den hade många gånger större belopp obegagnade egna sedlar. Vi finna nu af annons i tidningarna, att fullmäktige funnit tidpunkten vara inne att efter den 1 mars bestämma *huru vida* och *huru stor* ränta skall be-

*Angående
verkställd
granskning
af riksban-
kens tillstånd
och förvalt-
ning.
(Forts.)*

*Angående
verkställd
granskning
af riksban-
kens tillstånd
och förvalt-
ning.
(Forts.)*

talas på belopp, som öfverstiga 25,000 kronor. Jag vill icke klandra fullmäktige för deras förfaringssätt, ty jag tror att de handlat efter bästa öfvertygelse, men beklagar att min öfvertygelse icke stämmer med deras, ty jag tror att denna ränta på upp- och afskrifningsmedel kunnat till allra största delen besparas och öka vinsten med mer än 101,000 kronor. Vid förra riksdagen, då denna fråga var på tal, anförde fullmäktige i sitt utlåtande till bankoutskottet, att borttagande af räntan på upp- och afskrifningsmedel skulle verka högst ofördelaktigt, då kapitalen skulle derigenom komma att gå till andra banker. Jag föreställer mig såsom visst, att derest riksbanken såsom den starkaste penninginstitutionen i vårt land skulle ställa sig i spetsen för att sänka eller borttaga upp- och afskrifningsräntan, skulle det icke dröja länge, förrän öfriga banker följde exemplet. Genom denna högre ränta drager riksbanken till sig det cirkulerande kapitalet, som dock skulle göra bättre vinst och vara mera till gagn, om det i stället kunde komma ut i industrien och handeln. Jag är också öfvertygad om att depositionerna skulle ökas i samma mån som upp- och afskrifningarna minskades, så vida den förändring vidtoges, som jag vid förra riksdagen föreslog.

Såsom jag redan anförde, har jag intet särskildt yrkande att göra, men jag har ansett lämpligt att vid detta tillfälle taga i betraktande resultatet vid afdelningskontoren, för att hafva dem i minnet, då frågan om nya afdelningskontor kommer före.

Vidare yttrade:

Herr Danielson: Jag har icke heller begärt ordet för att göra något annat yrkande än om bifall till utskottets förslag, men beträffande den siste talarens yttrande om Kalmar-kontoret vill jag upplysa derom, att de ofördelaktiga förhållandena verkligen äro ett arf från hufvudkontoret. Vid kontorets inrättande mottogo vi, efter hvad jag vill minnas, omkring 800—900 afbetalningslån å tillsammans 16—17,000 kronor, och af dessa voro redan då flera på lagsökning beroende. Derfor kunna icke dessa ofördelaktiga förhållanden tillvitas Kalmar-kontoret; tvärt om tror jag att derigenom bevisas, huru nödvändigt det är att få afdelningskontor, då man ser, att vid hufvudkontoret en mängd personer kunna få lån, därför att de bo på aflägsna trakter, men som deremot icke skulle kunna få kredit på nära håll, der de äro kända. Att hela årsvinsten icke utgjort mer än 1,87 procent, kan icke hafva stort att betyda, då man till hvad jag nyss sagt lägger den omständigheten, att afdelningskontoret icke får drifva någon kreditivörelse. Här föreligger i år förslag om att kontoret skulle få en sådan rättighet, och enligt min åsigt skulle en dylik rättighet, om Riksdagen beviljade den, leda till att resultatet väsentligen förbättrades.

Herr Hörnfeldt: Jag begärde ordet på den grund, att den förste talaren menade, att den omständigheten, att ställningen vid Kalmar-kontoret vore ofördelaktig, skulle vi hafva i friskt minne, då frågan komme före om inrättandet af nya riksbanksafdelningskontor.

Men i detta fall har jag blifvit förekommen af Danielson. Det förhåller sig nemligen så, som han omnämnde, att till det nya kontoret öfverflyttades från hufvudkontoret en stor del af de gamla afbetalningslånen.

Hvad det beträffar att vinsten vid afdelningskontoret i Kalmar ställer sig något ofördelaktigt, så kommer det sig precis af det skäl, som herr Danielson anförde, eller att detta kontors lånerörelse är så inskränkt och att det icke har så fria händer som öfriga lånekontor i landsorten. Jag har velat nämna detta, för att man, då man skall bestämma sig, huru vida nya afdelningskontor skola upprättas eller icke, icke må taga allt för mycket hänsyn till det, som den förste talaren i denna sak anförde.

*Angående
verkstuld
granskning
af riksban-
kens tillstånd
och förvalt-
ning.
(Forts.)*

Herr Gumælius: Jag skall be att få lägga till några få ord. Jag är fullkomligt ense med den förste talaren, att det icke är några synnerligt lysande resultat, till hvilka våra afdelningskontor på senaste tiden kommit, och jag hade icke heller trott, att de skulle blifva så särdeles lysande. I år hafva dessa resultat visat sig särskildt svaga på vissa håll. Men detta är dock icke något enastående för riksbankens afdelningskontor. Ty äfven andra banker hafva i skilda orter gifvit rätt klena resultat, både sedelutgifvande banker och andra, hvilka senare naturligtvis ha svårare att gifva goda resultat än de sedelutgifvande. Jag känner särskildt en bank, hvars hufvudkontor ligger mycket nära riksbankens och hvars rörelse visst icke kan sägas hafva medfört något godt resultat.

Men det kan vara förhållanden, som göra att riksbankens kontor gifva svaga resultat, utan att man därför bör döma för hastigt om deras rätt att vara till. Jag föreställer mig, att den dåliga vinst de gifva stundom är beroende derpå, att de icke äro synnerligen väl organiserade. Och jag tror särskildt att det senaste försöket — det i Kalmar — att ytterligare kringskära afdelningskontors förmåga att verka fritt kunde endast ur den synpunkten anses vara nyttigt, att det till en viss grad visat, huru afdelningskontor icke böra ordnas. Tvärt om tror jag, att det vore bra, om afdelningskontoren finge utveckla sig så pass fritt — naturligtvis inom gränsen af hufvudkontorets tillsyn och kontroll — som förhållandena kunna föranleda. Tillståndet tyder därför, synes det mig, snarare derpå, att det fordras en omorganisation af de grunder, enligt hvilka riksbankens afdelningskontor blifvit inrättade, för att de skola göra den nytta och det gagn, som med dem varit afsedt, och jag bestrider, att ett dåligt resultat af deras rörelse under nuvarande förhållanden utgör ett nöjaktigt skäl för att en utstäckning af deras antal icke vidare bör komma i fråga. Jag tror fast mer, att riksbankskontor under duglig skötsel och friare former kunna och böra gifva tillfredsställande resultat.

En annan sak, hvarom den förste talaren uttalade sig, med ett lätt klander mot bankofullmäktige, var det, att banken beräknade för hög ränta. Han höll sig ja hufvudsakligen till upp- och afskrifningsräntan, och väl var det, ty hade han talat om räntan i allmänhet, så hade det varit bra orättvist. Det veta vi, att i landsorten, hvarhelst

*Angående
verkställd
granskning
af riksban-
kens tillstånd
och fövalt-
ning.
(Forts.)*

ett afdelningskontor af riksbanken blifvit inrättadt, har detta vanligen haft till följd, att förutvarande bankkontor på platsen genast sänkt räntan med 1 eller 1½ procent — ja det finnas till och med exempel, der i ett dylikt fall räntan blifvit så godt som på en gång sänkt med ända till 2 procent genom inrättandet af ett riksbankens afdelningskontor. Och hvad riksbanken sjelf beträffar, så är det allmänt bekant, att den hållit sina utlåningsräntor skäligen låga i förhållande till andra bankers räntor. Det är därför väl möjligt, att riksbanken försvårat verksamheten för andra banker, och klagan höjes dels deröfver, dels öfver att riksbanken drager till sig en del upp- och afskrifningsmedel genom att äfven å dem betala ränta. Jag får bekänna att det är ett kapitel, på hvilket jag icke anser mig böra nu närmare ingå. Saken har onekligen, som så många andra saker, sina sidor och flera än två. Då talaren emellertid sade, att riksbanken icke behöft genom hög ränta å upp- och afskrifningsräkningen draga till sig ett kapital af vid pass 5 millioner vid en viss tidpunkt, efter som banken då hade en obegagnad sedelutgifningsrätt om 25 eller 30 millioner kronor — jag minnes ej rätt hvilketdera han sade, men en skillnad på 5 millioner kronor gör här vid lag just ingenting — så vill jag säga honom, att om han ser efter skall han finna, att det förhåller sig på likartadt sätt med de enskilda sedelutgifvande bankerna. Om han tager hvilken af de sista bankredogörelserna som helst, så skall han kunna se, att äfven de enskilda bankerna hafva en stor obegagnad sedelutgifningsrätt och detta oaktadt hålla de antagliga räntor på upp- och afskrifning, så att den omständigheten, att sedelutgifningsrätten varit obegagnad till en stor del, utgör icke ensam för sig något skäl för att upphöra med inlåning af sådana medel. Det kan ju finnas andra skäl att taga i betraktande, det vill jag gerna medgifva, men det enda skäl, som utaf bankdirektören på stockholmsbanken blifvit andraget, tror jag vara det enda, med hvilket jag nu behöfver sysselsätta mig. — Jag skall utan vidare anhålla om bifall till utskottets förslag.

Herr Erickson i Bjersby: Jag ber att få nämna, att hvad Jönköpingskontoret beträffar har äfven detta fått öfvertaga gamla lånehandlingar från hufvudkontoret, af hvilka en del visat sig såsom dåliga värdepapper och ej kunnat indrivas. På den saken kan det väl till någon del bero, att icke heller Jönköpingskontoret lemnat så godt resultat, som önskvärdt vore. Men för öfrigt vill jag erinra derom, att man icke inrättar afdelningskontor af riksbanken i landsorten hufvudsakligen för att göra stora förtjenster, utan för att befolkningen der skall kunna i och för sin affärsrörelse begagna dessa bankinrättningar och der erhålla möjligast billiga lån m. m., och hvarigenom man icke uteslutande behöfver anlita de enskilda bankerna, med deras oftast dyrare och besvärligare lånevilkor.

Jag tror således icke, att den af den förste talaren påpekade omständigheten bör i någon mån ega betydelse mot att fatta beslut om inrättande af nya sådana kontor, då förslagen derom förekomma; men deremot skall jag anhålla, att förhållandet måtte vara i godt minne och af afgörande vikt, då vi komma att afgöra frågan om användan-

det af riksbankens vinst. Jag ser nemligen häri ett starkt skäl för att riksbanken bör få behålla hela sin vinst.

Herr Waldenström från Visby: Då jag har den äran att vara ledamot i styrelsen för riksbankens afdelningskontor i Visby, så skall jag med anledning af hvad den första talaren yttrade rörande det ofördelaktiga resultatet af Visbykontorets verksamhet, be att få nämna ett par ord. Om jag icke misstager mig, så finnes det icke något af riksbankens kontor, hufvudkontoret inberäknadt, som under en lång följd af år näst före det sistförflutna lemnat ett så gynnsamt resultat i förhållande till förlagskapitalet som just afdelningskontoret i Visby. Att för sistnämnda är resultatet ställt sig ogynnsamt har der som på så många andra ställen berott på *tillfälliga*, högst ogynnsamma konjunkturer; och det förvånar mig, att den ärade talaren, som ofta vistas i Visby, der han drifver en betydande industriell verksamhet, kan vara okunnig om detta förhållande, som der på orten är allmänt känt.

Herr Sven Nilsson: De flesta af de talare, som yttrat sig om det föreliggande förslaget, synas mig velat hafva den mening fram, att afdelningskontoren skulle liksom riksbankens hufvudkontor bereda den största möjliga vinst på bankrörelsen. Jag är för min del öfvertygad om att afdelningskontoren skötas bäst, om man, med nödig omsorg att för god säkerhet få låna, icke gör så stora ansträngningar för att de skola lemna stora vinster utan snarare ser till att de kunde lemna billiga lån till landets invånare. Ty det är på det sättet, som jag tror, man skall kunna komma till det mål, som så allmänt önskas i landet, att räntan sättes ned. Som vi veta, har riksbanken nu en stor grundfond, och lemnar årligen cirka 3,000,000 kronor i vinst på sin rörelse, om vi icke använda denna vinst, såsom man gjort gång på gång, för statsändamål, utan behålla den kvar för bankens eget behof. Om man nemligen icke vore så angelägen om den stora vinsten, som nu användes för statsbehof, utan i stället lemnade lån till landets inbyggare för nedsatt eller billig ränta, så skulle vår riksbank göra mycket mera nytta för landet än om, på det sätt jag redan antydt, vinstmedlen användas för ändamål, som för bankverksamheten äro alldeles främmande.

Jag har alldeles samma uppfattning af våra sparbankers verksamhet och tror att äfven genom dem skulle man på det sättet komma till en billigare räntefot i landet. Ty sedan sparbankerna, som sträfva efter att genom besparingar bilda en tillräckligt stor grundfond, på hvilken bankens ekonomi kan vara tryggad, erhållit denna, så böra bankernas vinstmedel icke på annat sätt användas än att utlemna desamma som lån mot billig ränta. Det är föreskrifvet i de flesta sparbanksreglementen, att vinsten bör användas för nyttiga ändamål inom bankens verksamhetsområde. Men för min del tror jag det vore riktigare, om man icke använde några af sparbankens medel för sådana ändamål, utan man använde dem för bättre och nyttigare ändamål genom att sätta ned räntan för dem, som skola låna penningar. Och om den uppfattningen blefve i allmänhet gällande att såväl riksbankens

*Angående
verkställd
granskning
af riksbankens
tillstånd
och förvaltning.
(Forts.)*

*Angående
verkställd
granskning
af riks-
bankens till-
stånd och
förvaltning.
(Forts.)*

bankens som sparbankernas vinst, sedan bankerna fått en betryggande ekonomisk ställning, borde användas på detta sätt, så tror jag att man hade träffat det säkraste sättet att få räntan nedsatt i landet. Det är på detta sätt som riksbanken och sparbanker skola gå hand i hand med hvarandra för att nå ett stort mål. Jag har härmed icke velat uttala något klander emot nuvarande bankofullmäktige och heller icke velat motsätta mig den meningen, som blifvit här uttalad, att afdelningskontoren höra anskaffa största möjliga säkerhet för utlemnade lån, men det är ju så, att den bästa säkerheten betingar den billigaste räntan. Jag har intet yrkande att framställa.

Herr Dahn: Herr talman! Ja, det har naturligtvis också varit riksbankens syfte, såsom det äfven finnes uttryckt i déchargebetänkandet. Der det talas om att räntesatserna under 1888 varit lägre än under 1887, att bereda billigare ränta än enskilda penningeinträttningar. Och detta har otvifvelaktigt i sin mån bidragit till att vinsten icke blifvit så stor, som den annars kunnat blifva. Men man får dock icke glömma af dessa svåra tider och det i så hög grad utvecklade borgenssystemet, såsom de hufvudsakligaste faktorerna till att vinsten på sina håll ej blifvit så stor, som en och annan hoppats och trott. Så länge tiderna voro goda, så gick allting väl, och de gäldbundne kunde göra rätt för sig. Men då dåliga tider inträffade, så drog den ene den andre med sig, och det blef en mängd fallissement; och då är det klart att riksbanken, likaväl som andra banker, skulle få känning häraf. Om vi t. ex. jemföra de tre småländska riksbanksafdelningskontoren med de tre enskilda bankerna i Småland, så finna vi att dessa senare ingalunda haft skäl att rosa marknaden och att under senare åren ringa eller ingen utdelning vid dem egt rum. Och hvar och en vet ju med hvilken utmärkt skicklighet våra enskilda banker i allmänhet skötas. Riksbanken har dock lemnat icke så obetydlig vinst, oaktadt dess hufvuduppgift ju ej är att samla vinstmedel. Hvad ränta på upp- och afskrifningsmedel angår, så har riksbanken naturligtvis sett sig nödsakad att lemna sådan för att icke riskera att mista sina förnämsta kunder. Personer, som hafva sin affär i riksbanken i öfrigt, hafva naturligtvis äfven anspråk på att få ett upp- och afskrifningskonto hos densamma, hvarom icke flytta de sin affär till en annan bank, som medger dem en dylik förmån. När och ifall riksbanken får hela sedelutgifningen inom riket i sin hand, blir förhållandet ett annat, men innan dess tror jag att bankofullmäktige ej kunna handla annorlunda än de gjort, från bankens intresse sedt.

I öfrigt yrkar jag bifall till utskottets förslag.

Härmed var öfverläggningen i detta ämne slutad. Efter af herr talmannen i sådant afseende gifven proposition biföll kammaren utskottets hemställan.

§ 5.

Under åberopande af i sådant afseende med herr talmannen i Första Kammaren träffad öfverenskommelse hemstälde herr talmannen,

det kammaren ville besluta att i plenum nästa onsdag den 6 instundande mars företaga val af dels tjugufyra valmän för utseende af Riksdagens fullmäktige i riksbanken och i riksgäldskontoret jemte deras suppleanter, dels ock sex suppleanter för dessa valmän.

Denna hemställan bifölls.

§ 6.

Företogs till behandling statsutskottets utlåtande n:o 6, angående regleringen af utgifterna under riksstatens femte hufvudtitel, omfattande anslagen till sjöförsvaret.

Punkterna 1—4.

Biföllos.

Punkten 5.

Lades till handlingarne.

Punkterna 6—9.

Biföllos.

Punkten 10.

Till anskaffande af två 2:a klassens minbåtar hade Kongl. Maj:t på extra stat för år 1890 äskat ett belopp af 210,000 kronor, men hemställde utskottet under denna punkt, att Kongl. Maj:ts förevarande framställning icke måtte vinna Riksdagens bifall.

*Angående
anslag till
anskaffande
af två 2:a
klassens
minbåtar.*

Emot denna utskottets hemställan hade reservation anmälts af herrar grefve *G. Sparre*, friherre *B. A. Leijonhufvud*, grefve *E. C. A. Piper*, *H. P. P. Tamm*, *O. W. Odelberg*, *F. Boström*, *E. V. R. L. Königsfeldt*, *P. J. von Ehrenheim*, *C. E. Casparsson*, *R. G. von Hedenberg*, *K. Bohnstedt* och grefve *A. G. Barnekow*.

Sedan utskottets hemställan blifvit uppläst, anförde:

Chefen för kongl. sjöförvarsdepartementet, herr statsrådet friherre von Otter: Då Kongl. Maj:t till innevarande Riksdag framlagt dessa så ytterst blygsamma anspråk på anslag till denna hufvudtitel, kan det icke annat än förvåna mig, att utskottet dertill icke velat lemna sitt bifall. Om blott något enda skäl dertill blifvit anfördt, som jag för min del kunde finna hållbart, vore härom likväl icke så mycket att säga. Utskottet har visserligen sagt, att den största sparsamhet måste iakttagas. Ja, det är sant, men det har ju också skett så långt

Angående
anslag till
anskaffande
af två 2:a
klassens
minbåtar.
(Forts.)

som det varit möjligt, kanske väl långt. Alltför stor sparsamhet kan dock ofta vara en dålig ekonomi.

Jag skall nu be att få skärskåda utskottets betänkande litet närmare och de deri anförda skälen. Utskottet säger, att "då Kongl. Maj:t år 1887 hos Riksdagen äskade medel till anskaffande af en 1:a klassens minbåt, afslog Riksdagen denna Kongl. Maj:ts framställning, under förklarande att, enär flottan vore försedd med 13 minbåtar: 4 af 1:a, 8 af 2:a och 1 af 3:e klass, något trängande behof af en ytterligare minbåt af 1:a klass icke syntes vara för handen.

Sedan dess torde icke något synnerligt behof af flera minbåtar hafva framträdt". Hvad utskottet här menar med "trängande behofvet jag icke. För min del kan jag icke förstå annat än att utskottet dermed afser, att det kan vara tid nog att förskaffa oss minbåtar och ordna vårt försvar, när kriget står för dörren, eller också att alla våra tolf minbåtar skola vara tillräckliga för att i alla händelser skydda oss. I det fallet var dock 1882 års sjöförsvarskomité af en annan åsigt, och i denna komité hade, efter hvad jag vill minnas, åtminstone en ledamot af det nuvarande statsutskottet säte och stämma. Man ansåg då, enligt den byggnadsplan, som der uppgjordes, att landets försvarsbehof kräfde 80 minbåtar, 50 af 1:a klassen och 30 af 2:a klassen. Nu vill man reducera detta antal till 12. Detta synes mig i sanning gå väl långt, såvida man icke anser att minbåtarna nu stigit i betydelse. Detta framgår dock icke af utskottsbetänkandet, hvari deras värde tvärtom betviflas.

Utskottet säger vidare, att "då i alla händelser, med hänsyn till de betydliga extra anslag, Kongl. Maj:t under denna hufvudtitel äskat, och särskildt bland dem det, som ansetts nödigt att anvisa till fortsättande af pansarbåten "Götas" nybyggnad, besparingar i öfrigt, så vidt möjligt är, måste göras, får utskottet, som dessutom anser det vara tvifvel underkastadt, huruvida minbåtar i allmänhet och den typ i synnerhet, hvarom nu är fråga, längre kunde anses såsom ett för oss lämpligt sjövapen, hemställa, att Kongl. Maj:ts förevarande framställning icke må vinna Riksdagens bifall." Hvad de "betydliga extra anslagen" beträffar, så är det visserligen sant, att Kongl. Maj:t vid innevarande riksdag begärt en half million mer, än hvad af förra Riksdagen beviljades, men å andra sidan ber jag också få fästa uppmärksamheten derpå, att Kongl. Maj:t begärt en half million *mindre*, än hvad flere föregående Riksdagar beviljat. Så t. ex. beviljade Riksdagen för åren 1884, 1885 och 1886 i medeltal två millioner kronor årligen till sjöförsvaret. Dertill kommer att sjöförsvarskomitén förklarade att två millioner var det minsta, som för detta ändamål årligen behöfdes. Jag tror därför, att de nu framställda anspråken icke äro så synnerligen höga utan snarare motsatsen.

Hvad det påståendet beträffar att så mycket skulle hafva äskats till "Götas" nybyggnad, vill jag blott fästa uppmärksamheten derpå, att, då "Svea" byggdes, fördelades kostnaderna härför på tre år, hvar emot kostnaderna för Götas byggande redan äro fördelade på fyra år, och jag vet icke, om icke Riksdagen ytterligare kan komma att fördela den återstående kostnaden.

Utskottet kommer slutligen med det gamla vanliga yttrandet, att "det synes tvifvelaktigt huruvida minbåtar i allmänhet och särskildt typen för de båtar, som nu i frågasatts, längre kunna anses som ett för vårt land lämpligt sjövapen." I detta fall får utskottet ursäktas mig, om jag anser att detta icke betyder annat än: vi vilja icke, men kunna icke anföra bättre skäl. Hvad sjelfva typen beträffar, är den tillräckligt pröfvad, och jag tror icke att någon fackman åtminstone kommit till den åsigten, att densamma ej är annat än fullt lämplig för vårt försvar. I fall möjligen mitt yttrande till statsrådsprotokollet gifvit utskottet anledning till den åsigten, att minbåtarna icke voro lämpliga till vårt försvar, så kan jag icke annat än beklaga mig deröfver, att jag så illa lyckats uttrycka mig. Min mening har just varit att vilja uttrycka såsom min åsigt, att den ifrågavarande båt-typen vore för försvaret af våra stränder den mest lämpliga. Dessa båtar kunna nemligen kila igenom de tränga farlederna i skärgården, der inga andra kunna gå fram och, om de hotas, kunna de draga sig tillbaka och dölja sig ibland skären för att åter anfalla, då tillfälle dertill yppar sig. Under sådana förhållanden synes mig, att dessa båtar äro just de lämpligaste för vårt försvar. Någon fackman åtminstone har jag icke heller hört vara af annan mening och kan icke annat än beklaga, att utskottet icke delar denna åsigt. Vill man hafva något försvar, så måste man också bevilja medel till detsamma, och det måste dessutom vara kontinuitet i anslagen och icke denna osäkerhet om och huru mycket som kan komma att beviljas. Fördelaktigast vore naturligtvis, om, såsom marinförvaltningen föreslagit, uppfördes ett tillräckligt ordinarie anslag till nybyggnader för flottan, och detta icke minst ur ekonomisk synpunkt, emedan man då kunde mera planmessigt ordna dessa arbeten. Jag har emellertid för min del antagit, att Riksdagen icke skulle vilja gå in på något sådant, och har derföre ej framställt något förslag derutinnan, för att icke riskera att få ingenting. I andra länder, der man har kontinuitet i anslagen, kan man derföre också bygga både billigare och fortare, än hvad fallet är hos oss. Jag vill nu icke tala om de större sjöfarande nationerna, som med största beredvillighet lemna millioner, dussintals, ja till och med hundratals millioner kronor till sitt sjöförsvar, jag vill endast återopa vårt grannland Danmark, som icke på långt när har så stora kuster, som vi, att försvara, och icke heller så stora resurser i afseende å statsinkomster, som vi hafva. Danskarne äro dock mycket liberala i afseende å sitt sjöförsvar och anvisa årligen närmare 20 procent af statsinkomsterna till dess förkofran, under det att vi få vara glada, om vi för samma ändamål få 6 procent. I Danmark finnes ett ordinarie anslag å 1,700,000 kronor om året till nybyggnader för flottans behof och dessutom ett extra anslag å 8,800,000 kronor om året, fördeladt på sju år, för samma ändamål. Det gör omkring 3,000,000 kronor årligen till landets sjöförsvar. Under sådana förhållanden kan man också få ett sådant och Danmarks sjöförsvar är derföre också redan ganska godt. Men huru skall det gå med oss? Mine herrar, jag skulle i sanning önska att vi kunde få litet bättre anslag i den vägen än hvad hittills varit fallet. Den, som

*Angående
anslag till
anskaffande
af två 2:a
klassens
minbåtar.
(Forts.)*

*Angående
anslag till
anskaffande
af två 2:a
klassens
minbåtar.
(Forts.)*

är rustad och har något att komma med, är i allmänhet vid tillfälle af krig en välkommen allierad, och kan vänta att i annat fall få sin neutralitetsförklaring respekterad, men den försvarslöse blir äfven ett lätt och välkommet byte till fördelning mellan de krigförande magterna. Jag vill icke säga att vi ännu hafva kommit så långt, och hoppas att det icke heller skall det, men det går i sanning utför. Tänka vi oss en 12—13 år tillbaka, så anvisades då till sjöförsvaret 3,000,000 kronor och för några år sedan 2,000,000 kronor, men nu vill man inskränka sig till att endast gifva 1,000,000 kronor. Hvarthän skall detta leda? Jag vet det icke. Jag hemställer emellertid att kammarens ledamöter måtte tänka sig väl före, innan de allför mycket ned-sätta anslagen till vårt sjöförvar, och hoppas, att de nu måtte bevilja det af Kongl. Maj:t begärda anslaget till dessa tvenne minbåtar.

Herr Anderson i Tenhult: Då jag i utskottet deltagit i beslutet angående denna punkt, ber jag att få säga några ord. Såsom herrarne väl minnas, beviljade Riksdagen förlidet år till nya båtar byggande 728,000 kronor. Vi ha för en kort stund sedan för samma ändamål beviljat 945,000 kronor, således 217,000 kronor mera än i fjol. Således ökning mera än hvad 2 minbåtar uppgifvas kosta. Vi minnas, huru det var för en del år tillbaka, jag kan säga för tjugu år sedan, när det var fråga om att bygga båtar. Man byggde då monitorer och dessa ansågos för de enda dugliga, då fråga vore om att försvara våra kuster. Dessa båtar hafva nu ansetts helt och hållet odugliga. För en kort tid sedan — eller för några år tillbaka — ansåg man att minbåtar skulle vara de förträffligaste, och att man med dem skulle kunna uträtta mycket stora ting. Men ser man på de utlåtanden angående dessa båtar, som nu kommit från utlandet, särskildt Frankrike och England, så skall man finna, att de der få ett annat omdöme än hvad man inom vårt land tilldelat dem. Det heter sålunda från Frankrike: "Den rol, torpedobåtarna tagit i dessa manövrer, tyder i Frankrike på en stigande misstillit till detta vapens värde såsom del i en sjögående offensiv eskaders sammansättning och visar att torpedobåtarna mer och mer betraktas såsom ett uteslutande defensift vapen, lämpligt att bidraga vid försvar af hamnar och kuster. Från England låter det ännu värre, då i ett utlåtande derifrån står att läsa bland annat, att utaf den ena opererande eskaderns sex torpedobåtar endast en kom oskadad fram till bestämmelseorten, hvaremot alla de andra hade antingen sina panntuber läck eller voro för öfrigt i sådant tillstånd, att de voro otjenstbara; saut att en torpedobåt, 200 fot lång och 23 fot bred — således omkring dubbelt så stor som våra 1:a klassens minbåtar — rullade och arbetade så våldsamt, att icke en man ombord undgick sjösjuka och endast de bästa kunde göra tjänst, omvexlande vid ratten och vid lä reling, under det flere blefvo allvarsamt skadade i följd af fartygets våldsamma rörelser, äfvensom att på den korta resan i Engelska kanalen den fina och komplicerade maskinen lidit så mycket, att den måste undergå reparation. Då det uttalas sådana yttranden om denna båttyp, hvarom nu är fråga, så hemställer jag, huruvida det är skäl att bevilja några

ytterligare stora anslag för att bygga flere sådana båtar. Jag är icke sakkännare, men jag föreställer mig, att de tolf minbåtar — jag tror att antalet är sådant — som vi redan hafva, icke äro så lämpliga att använda i våra steniga och bergiga skärgårdar, därför att propellern på detta slags båtar ligger så djupt, att den på grundt vatten lätt kan skadas. Jag tror den ligger ungefär tre alnar under fartygskölen och det är då naturligt, att med en sådan inrättning kan båten mycket lätt taga skada. För min del tror jag det vara bäst att vänta med att bygga sådana båtar, tills man fått se några flere experiment från utlandet såväl i fråga om fartygsbyggnader som och beträffande kanoner och andra förstörelseredskap. Sedan vi fått litet flere upplysningar derifrån till ett annat år, då föreställer jag mig tiden kan vara inne att besluta sig för för att göra vidare kostnader för båtbyggnader.

Jag yrkar bifall till utskottets afstyrkande hemställan.

Herr Lindmark: Jag ber till en början om ursäkt, för den händelse jag — illamående som jag är — icke skulle kunna göra mig riktigt hörd.

Det har under de sista riksdagarne allt mer och mer kommit öfver oss en känsla, att det blifvit likasom fred och vänlighet inom och mot sjöförsvaret, fred äfven därför att de mångahanda strider, som egt rum inom sjöofficerscorpsen mellan stora och lilla flottan nu för alltid tystnat och dermed äfven de många ensidigheter och misstag, till hvilka vi härunder måste erkänna oss något hvar hafva gjort oss skyldiga under stridens hetta; och flottans officerscorps har kommit till en enad åsigt om de grundvalar, hvarpå Sveriges sjöförsvaret bör byggas. Men äfven på ett annat område har fred efterträdt de många strider, som rörde bemanningsfrågan och som tills vidare kunna anses vara bilagda genom den antagna organisationen af flottans sjömanscorps, för så vidt denna i verkligheten visar sig motsvara de förväntningar, man ställt på densamma. Man skulle sålunda, befriad från inre slitningar rörande organisationen, kunnat vänta, att man nu på allvar skulle egna sin omtanke åt sjöförsvarets utveckling. Vi hade äfven trott, att det var en vänlig stämning inom denna kammare mot sjöförsvaret, när en del medel under de senaste riksdagarne blifvit beviljade för nya fartygs byggande, men vissa symptom tyckas gifva vid handen, att det icke är mycket att hoppas på i den saken. Ty 1887 var det elfva reservanter inom statsutskottet från denna kammare, hvilka motsatte sig anslaget till byggandet af pansarbåten Göta, och detta anslag gick igenom endast i gemensam votering. Denna riksdag åter är det fråga om att afslå en framställning om två minbåtar, och det på skäl, som jag icke vill eller behöfver upptaga till någon närmare granskning.

Jag ber få framhålla, att frågan om vårt sjelfförsvaret synes mig vara en vigtig angelägenhet, som borde ligga kammaren om hjertat, för såvidt den har en riktig och klar känsla om hvad som kräves för landets ställning såsom ett sjelfständigt rike; och långt ifrån att hålla tillbaka sjöförsvarets utveckling, synes det mig som om denna

*Angående
anslag till
anskaffande
af två 2:a
klassens
minbåtar.
(Forts.)*

*Angående
anslag till
anskaffande
af två 2:a
klassens
minbåtar.
(Forts.)*

kammare tvärtom borde skjuta på, till dess vi härutinnan uppnått en tillfredsställande utveckling. Vi äro nemligen så långt underlägsna vårt grannland Danmark i detta afseende, att vi borde blygas. Vi, en nation på nära fem millioner individer, hafva icke hälften så stark flotta som Danmark med dess två millioner! Frånser man de otidsenliga fartygen, så har Danmark sex pansarfartyg, deraf visserligen "Tordenskjold" endast är försedd med däckspansar, men desslikes med ett bepansradt torn — under det vi hafva blott *ett* med utsigt att snart erhålla det andra. Herr statsrådet och chefen för sjöförvarsdepartementet har redan påpekat, att man i Danmark har ett årligt ordinarie byggnadsanslag af 1,700,000, hvartill ytterligare kommer 8,800,000 kronor extra ordinarie anslag, afsedt att fördelas på sju år. Med detta anslag ämnar man bygga två korvetter, två stora slagskepp à 4 millioner stycket, tre minångare, tolf torpedobåtar af första och tolf af andra klass m. m. Detta under loppet af blott sju år.

Det är nu visserligen gifvet, att vi stamfränder just icke böra hysa mycken fruktan att vi skola komma i delo med hvarandra — vi äro just lika väl sedda i Danmark som i Norge — utan att vi skola lefva i fred. Men när politisk spänning inträder emellan tvenne stater, så föreställer jag mig att den vanligast kommer att yppa sig mellan grannar, och vi kunna ju alltid föreställa oss, att det icke ligger utom möjlighetens gränser att en sådan spänning kan uppstå mellan oss och Danmark. Då frågar jag herrarne: hvad skola vi känna, om det gäller att antingen stillatigande svälja ett i förödmjukande ordalag gifvet ultimatum eller besluta oss för ett krig, der ett nederlag till sjös är gifvet, der våra handelsfartyg skola uppbringas och våra städer bombarderas eller brandskattas — ty den moderna krigföringen, mina herrar, är ingalunda human! Jag frågar, hvilken stämning skulle vi väl under sådana förhållanden känna, om vi också hade en armé på tvåhundra tusen man, men icke kunde flytta en enda man öfver till fiendens kust!

Jag vågar påstå, att skall man hafva ett sjöförvar, så må man icke låta leda sig af någon falsk sparsamhet utan taga jemna steg med ständig marsch framåt. En ledamot af 1887 års statsutskott, hvilken icke var reservant emot byggandet af pansarbåten Göta och som dessutom var medlem af 1882 års stora sjöförvarskomité, bör väl känna en detta komitébetänkande vidfogad tablå, som visar, att med ett extra anslag af två millioner kronor årligen till byggande af nya fartyg skulle vi på tjugu år kunna få fjorton pansarfartyg af "Sveas" cert, femtio första klassens minbåtar, trettio stångminbåtar och dessutom tio mindre, för skärgårdsförvaret särskildt afsedda pansarbåtar. Detta är nu visserligen icke någon fullt utarbetad plan utan blott ett utkast, men det visar ändå, att om man föresätter sig att vinna målet, så skall detta också utan öfverdrifna kostnader kunna lyckas; men det fordras också härtill kontinuitet i arbetet, en god vilja och förtroende till regeringen, att den väljer det bästa. Ty att statsutskottet ingår i pröfning af olika båttyper, det tror jag med all aktning för den siste talaren, icke är lämpligt. Beslutar man sig icke härför utan åtnöjer sig med att låta sjöförvaret figurera som en

blott dekoration, då säger jag öppet: drag då hellre in femte hufvudtiteln än att nedlägga kostnader på en sådan dekoration, som, när det gäller, endast måste medföra svikna förväntningar. Hvad den siste talarens citat beträffar, så är det *en* sak att minbåtar icke kunna med fördel användas för offensiven i öppna sjön, men en annan sak är att de i skärgården och slutna farvatten kunna vara mycket lämpliga. Att återigen, såsom det anförda exemplet från England visar, en och annan minbåt under svårt väder lidit haveri är nog sant, men att minbåtarna likvisst i England äro högt uppskattade är säkert. Såsom ett bevis på denna båttyps värde kan jag nämna, att resultatet af de öfningar, som anstälts i Frankrike på grund af dåvarande franske sjöministerns, amiral Aube's, föranstaltande såsom svar på hans mening, att minbåtar och snabbgående kryssare skulle kunna ersätta pansarfartyg, blef, att minbåtar visserligen icke i och för sig och lemnade åt sig sjelfva äro synnerligt fruktansvärda, men att de deremot i förening med pansarfartyg äro en mycket beaktansvärd och farlig motståndare. Pansarfartygen hafva ofta att repliera på dessa små båtar såsom bevakning, och de stora slagskeppens operationer stärkas och underlättas af dessa små snabbgående fartyg. Det är med minbåtarna för sjöförsvaret, kan man säga, som med kavalleriet för armén. De äro i en sluten terräng nödvändiga för bevaknings- och rekognosceringstjensten, för plötsliga anfall m. m.

Frågan kan synas liten, då det här endast gäller två minbåtar, men just den tendens till mindre välvillig stämning mot sjöförsvaret och den brist på blick för dess kraf, som har kommit öfver statsutskottets ledamöter inom denna kammare, göra, att man blir litet betänksam och att jag tagit saken litet mera omständligt. Det är nödvändigt att flottan eger tillräckliga medel att utveckla sig och känna sig såsom en kraft, som vet att handla och göra sin insats i fosterlandets försvar. Om så emellertid icke blir fallet, kan man icke beskylla regeringen derför.

Men en annan sida af saken vill jag också här beröra, nemligen den ekonomiska. Staten är arbetsgifvare i stor skala, och jag frågar herrarne, om icke en arbetsgifvare i allmänhet gerna vill behålla en god och trogen arbetare och, äfven om aftalet intet derom innehåller, låter honom vara kvar, så länge han sköter sig väl och samvetsgrant. Nu hafva vi här vid varfvet utbildad en stam af dugliga arbetare, vi bygga nemligen dessa 2:a klassens minbåtar vid Stockholms stations varf — och jag tror icke, att man har skäl att klaga öfver arbetsprodukten. Dessa minbåtar äro lika bra, om icke bättre än dem, firman Thornycroft & comp. levererade, och göra 19,8 knop. Vi hafva en modellminbåt af 2:dra klassen, Seid, som levererades af firman Thornycroft för 163,000 kronor, och minbåten Galdr, som tillverkades på varfvet efter denna modell, kostade icke mer än 103,560 kronor. Sedan byggdes två likadana minbåtar, Narv och Nörve, för 85,330 kronor stycket, och vi hafva således gjort en besparing på 47,7 % eller 77,670 kronor per båt. Nu är det visserligen sant, att vi köpt en 1:sta klassens minbåt, nemligen Hugin, för 197,000 kronor, och att efter den som modell Bergsunds verkstad byggde tre

*Angående
anslag till
anskaffande
af två 2:a
klassens
minbåtar.
(Forts.)*

Angående
anslag till
anskaffande
af två 2:a
klassens
minbåtar.
(Forts.)

sådana minbåtar för 126,600 kronor vardera, och att det blef en besparing af 70,400 kronor eller 35,7 % per båt. Detta bevisar endast ytterligare, att man, genom att göra dessa tillverkningar på kronans eget varf fått dem för billigaste pris, då man besparat 47,7 % af det pris, man betalade i England, innan tillverkningen började vid varfvet. Huruvida det under sådana förhållanden är lämpligt att neka detta anslag och med anledning deraf afskeda dessa arbetare — ty sådant blir naturligtvis nödvändigt, när man icke får gifva dem arbete — lemnar jag åt herrarne sjelfva att afgöra, och jag hoppas, att här i kammaren finnas industriidkare, som hafva erfarenhet i dylikt hänseende och vilja yttra sig derom.

Hur man än ser saken, anser jag det vara betänkligt att minska flottans anslag, på sätt kammarens ledamöter i utskottet föreslagit, och jag skulle önska, att kammarens öfriga ledamöter ville se denna fråga allvarligt i ansigtet, ty den är allvarsammare än mången tror, och den dag kan komma, då vi inse att vi, till obotlig skada för landet, förfuskat denna fråga.

Jag yrkar bifall till reservanternas förslag.

Med herr Lindmark instämde herrar *Söderblom, Lönegren, Swartling, Nordenfelt, Nyström, Lund, Björck, C. O. Berg, Wittrock, Werner, Akerlund, Rydin, Nilson* från Ystad, *Gibson* och *Bratt*.

Herr Svensson från Carlskrona yttrade: Då jag begärde ordet i denna fråga var det icke så mycket för att såsom fackman uppträda till försvar för det vapen jag har äran tillhöra, då ju redan herr statsrådet och chefen för sjöförsvarsdepartementet och en talare på stockholmsbänken i sådan egenskap yttrat sig, utan jag gjorde det fasthellre därför, att jag ansåg det vara min fosterländska pligt att i denna sak uttala min mening. Statsutskottet har såsom väsentligt skäl för sitt afstyrkande af den kongl. propositionen påpekat osäkerheten angående lämpligheten af den fartygstyp, som här föreslagits till antagande och till stöd härför åberopat herr sjöministerns anförande till statsrådsprotokollet. Men detta beror på ett misstag; ty det är en väsentlig skillnad mellan att använda minbåtar till företagande af offensiva rörelser i öppen sjö, för att dermed stödja en pansareskader, och att använda dem i smult vatten inne i våra många och långa skärgårdar till skydd för kusterna. Det är ju tydligt, att vid utbrytande krig fienden icke landsätter sina trupper på öppna kusten, der han är i fara, att af en nyckfull och oberäknelig vexling af väder och vind få sin materiel förstörd, utan på sådana ställen, der de vid sin armés landstigning kunna skyddas mot stormar, och det är just vid sådana tillfällen, som vi kunna möta dem med våra minbåtar, hvilka då kunna göra ofantlig nytta genom att hindra landstigningen och förstöra fiendens transportfartyg.

En talare på kristianstadsbänken yttrade i lördags, då det var tal om indelta kavalleriets ombildning, att den stund kunde komma, då Sveriges försvarsväsen komme att bestämmas icke af egen regering och egen representation, utan af andra faktorer. Ja, mina

herrar, detta gäller ännu mera vårt sjöförsvär. Vi befinna oss på den ståndpunkten, att vi ega tillsammans tolf minbåtar, deraf en utaf 3:dje klass, således egentligen endast 11 med sådan duglighet, att de kunna med trygghet föras i elden, fastän statsutskottet sagt att vi ega 13 och att något trängande behof icke förefinnes för närvarande att anskaffa flera. Men när behofvet kommer en gång, så är det icke så lätt att i hast skaffa flera, och vi kunna således komma att bittert ångra den stund, då vi vägrade detta lilla anslag. Anslutande mig i öfrigt till hvad herr statsrådet och chefen för sjöförsvärdepartementet äfvensom herr kommendören Lindmark i denna fråga yttrat ber jag alltså få yrka afslag på utskottets hemställan och bifall till Kongl. Maj:ts proposition.

Angående anslag till anskaffande af två 2:a klassens minbåtar.
(Forts.)

Herr Lyth: Ehuru vän af sparsamhet, kan jag icke i detta fall följa statsutskottet, ty jag har i dess betänkande icke funnit någon öfvertygande motivering. Visserligen finnes det ett försök dertill i slutet af betänkandet, men detta försök är så svagt, att man deri icke kan finna något stöd för ett afslag. Bland Europas magter intager Sverige en underordnad rang, icke ens fjerde rangen, och vill man göra en jemförelse mellan Sverige och Danmark, så kommer man till besynnerliga resultat. Jag har här i min hand en bok författad af lord Brassey, som innehåller uppgifter om alla staters mariner, deribland äfven Sveriges och Danmarks, och man kan hysa fullkomlig tillit till uppgifternas rigtighet. Jag ber nu med ledning deraf få uppdraga en parallell mellan Sveriges och Danmarks sjöförsvär; jag skall söka fatta mig kort.

Danmark har två linieskepp med ett deplacement af 3,373 och 4,747 tons, tre större monitorer med 1,344, 2,076 och 2,344 tons, två torpedoskolskepp med 2,400 tons, tre pansarskepp med 527, 3,083 och 3,260 tons, ett tornskepp med 5,347 tons, tre korvetter deraf två med 1,100 och en med 1,500 tons, fyra kanonbåtar med 527 och 870 tons samt tre fregatter med 2,457, 2,596 och 2,900 tons drägtighet, tillsammans 21 fartyg med 46,300 tons. Häri äro fartyg med mindre deplacement än 500 tons, som det synes af förteckningen, icke uppgifna.

Sverige har fyra monitorer, hvaraf tre hafva ett deplacement af 1,500 och en af 1,600 tons, ett pansarfartyg med 2,900 tons, en fregatt med 2,136 tons och tre korvetter med 1,535, 1,886 och 2,000 tons drägtighet, tillsammans 9 större fartyg med 16,551 tons. Dessutom hafva vi mindre bepansrade och obepansrade fartyg samt minbåtar under 500 tons till sammanlagdt 9,466 tons. Således eger Danmark 21 större krigsfartyg med 46,300 tons och Sverige endast 9 af samma slag med 16,551 tons drägtighet.

Man kan verkligen blifva förlägen, då man ser denna jemförelse, som i flera hänseenden är beaktansvärd. Danmark är ett litet land med 38,000 qvadratkilometers yta, medan Sverige har en areal af 443,000 qvadratkilometer; Danmarks befolkning utgör två millioner, under det att Sveriges uppgår till 4½ à 5 millioner. Men icke desto mindre har Danmark ådagalagt en offervillighet, som visar, hvad ett folk kan underkasta sig för sitt fosterlands försvar.

*Angående
anslag till
anskaffande
af två 2:a
klassens
minbåtar.
(Forts.)*

Af statsrådsprotokollet kan man inhemta, att det redan förut varit fråga om att anskaffa två minbåtar af 1:sta klassen, men att herr statsrådet och chefen för sjöförvarsdepartementet då ansåg att man icke kunde komma fram med ett sådant förslag, och då marinförvaltningen nu i år förnyat sin framställning om dessa fartygs byggande, hade sjöförvarsdepartementet ansett, att man af sparsamhets-skäl icke borde ifrågasätta mera än två sådana båtar af 2:dra klassen. Och hvad har utskottet nu svarat på denna begäran? Jo ett *nej!*

Utskottet har dock icke anfört något skäl för sin vägran; det säger:

“Då Kongl. Maj:t år 1887 hos Riksdagen äskade medel till anskaffande af en 1:a klassens minbåt, afslog Riksdagen denna Kongl. Maj:ts framställning, under förklarande att, enär flottan vore försedd med 13 minbåtar: 4 af 1:a, 8 af 2:a och 1 af 3:e klass, något trängande behof af en ytterligare minbåt af 1:a klass icke syntes vara för handen.

Sedan dess torde icke något synnerligt behof af flera minbåtar hafva framträdt.“

Hur vet statsutskottet detta? Det är i sanning ett naivt påstående af utskottets ledamöter från Andra Kammaren, (Första Kam-marens ledamöter hafva, som man vet, reserverat sig). Skulle nemligen icke Kongl. Maj:t och marinförvaltningen hafva lika god kännedom om våra behof i detta fall som Andra Kammarens ledamöter? Jo fullt säkert hafva de det.

Och så kommer klämman, att man bör göra besparingar. Ja, man kan göra besparingar på många sätt och mången gång så, att det i stället blir det största slöseri.

Jag vill framdraga ett exempel. Antag att två stora stater, såsom t. ex. Tyskland och Ryssland råka i konflikt och krig utbryter. Det första, som dessa magter då göra, är att skaffa sig allierade, och de fråga då antagligen om Sverige vill gå med eller icke, därför att Sverige har en ö i Östersjön, som begge dessa stater gerna vilja disponera för sina krigsoperationer. Sverige svarar derpå helt enkelt, att det vill blifva neutralt, men stormagterna säga att de vilja hafva ett svar för eller emot. Då måste Sverige väpna sin neutralitet, men hur skall man väpna, då man icke har något att väpna med? Jag förvånar mig därför öfver att statsutskottet kunnat komma till detta resultat, att afstyrka en så liten summa som 210,000 kronor. Skall man värna sin sjelfständighet på detta sätt, kommer man snart nog att gå under.

Jag anhåller om afslag på statsutskottets hemställan och bifall till Kongl. Maj:ts proposition.

Herr *Höglund* förenade sig med Herr *Lyth*.

Herr vice talmannen *Liss Ol. Larsson*: Jag har icke begärt ordet för att ingå i någon debatt med fackmännen i föreliggande fråga, utan endast för att tillkännagifva, att jag icke kunnat biträda utskot-tets motivering, ehuru jag varit med om det slut, hvartill utskottet

kommit. Utskottet säger: "sedan dess torde icke något synnerligt behof af flera minbåtar hafva framträdt" och "att utskottet dessutom anser det vara tvifvel underkastadt, huruvida minbåtar i allmänhet, och den typ i synnerhet, hvarom nu är fråga, längre kunna anses såsom ett för oss lämpligt sjövapen". Denna motivering har jag icke kunnat vara med om, därför att jag icke tilltror mig kunna bedöma de förhållanden, öfver hvilka utskottet der dömt. För mig har det afgörande skälet varit det som förekommer emellan dessa två af mig nyss upplästa delarne af motiveringen, nemligen den ekonomiska sidan af saken. Jag medgifver visserligen, att jag mycket hellre skulle vilja vara med om att bevilja medel till sådana minbåtar, hvarom här är fråga, än till att bygga sådana kolosser som "Göta", men då man nu börjat på med denna båt, måste man naturligtvis bygga den färdig, och då dertill fordras så stora summor, tror jag man nog behöfver spara på andra håll. Dessutom framhölls inom utskottet ännu en annan sak, som inverkade på mitt votum, nemligen det förhållande att, sedan anbud infordrats på byggande af denna stora båt, antogs ett anbud, som var omkring 200,000 kronor högre än det, som afgifvits af en annan verkstad, om hvilken icke var känt annat än att den var fullt lämplig att utföra denna beställning. Den summa, som skilde dessa anbud åt, var alltså så stor, att man för densamma kunnat få dessa två minbåtar. Deraf att man då icke antog det lägre anbudet, kan man draga den slutsats, att det icke är så viktigt med dessa minbåtar, ty hellre än att betala 200,000 kronor mera för "Göta", kunde man tagit dessa penningar till anskaffande af nu ifrågavarande minbåtar.

Jag vill af antydda skäl icke ingå i pröfning af, huruvida dessa fartygstyper äro lämpliga för sjöförsvaret eller icke; utan det är, som sagdt, endast af ekonomiska skäl som jag biträdt utskottets förslag. Ogillar nu kammaren utskottets hemställan och antager Kongl. Maj:ts proposition, skall jag för min del med jennmod bära ett sådant nederlag för statsutskottet, men för närvarande yrkar jag bifall till dess förslag.

Herr Beskow: Det kan möjligen väcka någon förvåning, att jag begärt ordet i denna fråga; men till mitt försvar vill jag nämna, att jag varit sjökadett, innan jag blef prest, och att jag sedan dess alltid älskat sjön. Jag älskar emellertid mitt fosterland långt mera och jag kan icke förstå annat, än att man bör se till, att våra långsträckta kuster skyddas så mycket som möjligt. Då nu fackmännen säga, att dessa minbåtar just i detta afseende kunna göra mycken nytta i våra skärgårdar, tror jag icke man bör fästa sig dervid att, då engelsmännen skickade ut på "oceansegling" sådana båtar, hvilka alls icke lämpa sig därför, de under stormigt väder icke kunde reda sig. Men om en strid skulle uppstå mellan magter i vår närhet — må det blifva så sent som möjligt — måste vi hafva fartyg, icke för att anfälla eller kunna erbjuda allianser, utan för att försvara vår neutralitet, och dertill tror jag dessa minbåtar äro synnerligen lämpliga. De penningar, som ned-

*Angående
anslag till
anskaffande
af två 2:a
klassens
minbåtar.
(Forts.)*

Angående
anslag till
anskaffande
af två 2:a
klassens
minbötar.
(Forts.)

läggas för utvecklingen af vårt sjöförsvär, äro sannerligen icke bortkastade.

Jag yrkar sålunda bifall till Kongl. Maj:ts proposition.

Sedan jag begärde ordet hafva så kraftiga vittnesbörd uttalats för nödvändigheten att bevilja detta anslag, att jag icke anser mig vidare böra upptaga kammarens tid.

Herr Stjernspetz: Då det för några dagar sedan var fråga om kavalleriets ombildning, hörde man flere tala om det inflytande den frågan kunde komma att hafva på värnpligtens utveckling i framtiden, och den saken tycktes hafva mycken vikt vid frågans bedömande och afgörande. I dag stå vi inför en annan militärisk fråga, som visserligen icke har någon *direkt* beröring med värnpligten, men nog indirekt kan hafva inflytande på densamma, åtminstone vida mera än kavalleriets ordnande på ena eller andra sättet. Det bör nemligen icke vara så svårt att förstå, att i samma mån vi utveckla sjöförsvaret, i samma mån kan det möjligen gå an att något åsidosätta landtförsvaret. Detta senare behöfver naturligtvis äfven ordnas, men en fiende kan icke komma hit utan att först hafva passerat sjön, och hafva vi då ett starkt sjöförsvär, kan landtförsvaret i förhållande dertill stå tillbaka. Ett godt bevis för denna min åsigt utgör England, som *icke* har infört någon allmän värnpligt, och dock är detta land kanske det mäktigaste bland stormagterna, då det alltid förmår att häfda de egna intressena och göra sin vilja gällande i alla verldsdelarne! Jag framhåller detta för att visa, att sjöförsvarets stärkande, långt ifrån att framtinga ökad värnpligt, snarare skall kunna anses motarbeta densamma, och jag kan såsom ytterligare bevis för denna min åsigt nämna, att, då frågan om vår värnpligtslag för några år sedan var före, de, som kraftigast arbetade för den samma, icke ens tälde att sjöförsvaret samtidigt nämndes och motsatte sig till och med hvarje utredning om i hvilket förhållande landtförsvaret och sjöförsvaret borde stå till hvarandra. De, som sutto i den stora landtförsvarskomitén, veta äfven, att hufvudmannen deri förklarade, att om man beslutade en sådan utredning, komme han att utträda ur komitén. Att stärka sjöförsvaret synes mig derfor vara ett det bästa medel hvarigenom man kan stäffa krafven på en allt för vidtgående utsträckning af den allmänna värnpligten. Jag vill äfven fästa uppmärksamheten på, att här endast är fråga om ett anslag till *materiel*. Vårt sjöförsvär kostar omkring 6 millioner kronor årligen; vi hafva så mycket med folk, att vi kunde hafva en större flotta än Danmarks, ja vi skulle t. o. m. kunna bemanna en så stor flotta som sjelfva Tysklands; men det fattas oss en eller par millioner kronor årligen för att anskaffa nödvändig materiel och sålunda göra vårt sjöförsvär effektivt. Om Riksdagen således ville öka anslaget till nybyggnad för flottan med något större belopp, skulle vår försvarskraft derigenom vinna högst betydligt och ofantligt mycket mera än samma summa, använd till exempel till landtförsvaret. Vårt grannland Danmark har under de senare åren byggt fartyg för 2 1/2 millioner kronor om året, och det har nu en flotta, hvarigenom det kan kommandera oss nästan lika bra som exempelvis Tyskland kan göra det.

Hvad nu minbåtarne särskildt beträffar, veta vi huru försvarslösa våra kuster äro. En ledamot af Första Kammaren, som visst icke är fallen för att göra stora uppoffringar för försvaret, har dock i år motionerat om att bygga fasta verk vid Göteborg. Detta kunde nog vara bra, men det finnes många flera hamnar att försvara, och skulle man bygga fasta verk öfver allt, der så behöfdes, blefve det mycket kostsammt. I minbåtarna har man ett *rörligt* kustförsvar, som kan användas hvar som helst på våra kuster, der det erfordras. Så fördelaktiga fasta strandverk än kunna vara, särdeles på vissa viktigare ställen, torde därför det *rörliga* kustförsvaret likväl i *allmänhet* vara att föredraga. Landttrupperna kunna vid sådana tillfällen icke uträtta något. Äfven om vi beväpnat hvarje man i riket och hade tusentals fältkanoner, kunde de icke göra det ringaste vid försvaret af våra hamnar, handel och sjöfart m. m., men minbåtarna och pansarfartygen kunna vi samla och rigta mot den punkt der de behöfdes.

Ett faktum i krigshistorien är, att alla krigsfartyg, till och med de största pansarfartyg äro ytterst rädda för minor. Vi hafva i de sista krigen sett exempel på att det behöfts endast ett falskt rykte om att fienden haft minor vid sina kuster, vare sig fasta stötminor eller rörliga minor, för att en hel flotta ej vågat närma sig kuststräckan. Men det går naturligtvis ej för sig i längden att ensamt lefva på falska rykten, utan måste det finnes något bakom ett sådant rykte.

Här har ock i kammaren för några dagar sedan uttalats mycket klander mot våra diplomater, och det är ju möjligt, att det kan finnas någon grund dertill, derom vill jag dock icke yttra mig, men mina herrar, hvad viljen I diplomaterna skola kunna uträtta, då vi icke hafva något att komma med? Om vi t. ex. hade kunnat utrusta, låt vara blott en mindre eskader, icke för att börja krig mot Spanien, utan endast för att visa, att vi verkligen hade några krigsdugliga fartyg, skulle de bestämdt hafva blifvit höfligare. Den militära styrkan spelar, ty värr, en allt för stor rol i afseende på de internationella förbindelsernas uppfyllande! Så ock med afseende å Danmark, ty danskarne veta ganska väl, att vi ej kunna tillfoga dem någon skada i militäriskt hänseende, hvaremot de, om det så behagar dem, kunna skada oss ganska betydligt. Den sista af anmärkningarna, nemligen den, att minbåtarna ej skulle vara lämpliga i öppen sjö, är blott en förevändning, som hvar och en kan se, då ju dessa båtar äro afsedda att användas i våra skärgårdar. Herrarne torde sålunda inse, att de anmärkningar, som framstälts, icke kunna hålla streck.

På grund af hvad jag anför, anhåller jag om bifall till Kongl. Maj:ts proposition och afslag å utskottets förslag.

Herr Boström till Östanå: Herr vice talmannen förklarade nyss, att han icke vore tillfredsstäld med motiveringen i utskottets betänkande, och att han icke velat vara med om något klander emot fartygstypen, utan hade skälet för honom att biträda utskottets beslut varit af uteslutande ekonomisk natur. Mig förefaller det, att herr vice talmannen derigenom ställt frågan på sin rätta punkt. Det är

*Angående
anslag till
anskaffande
af två 2:a
klassens
minbåtar.
(Forts.)*

*Angående
anslag till
anskaffande
af två 2:a
klassens
minbåtar.
(Forts.)*

endast och uteslutande en ekonomisk fråga, ty ingen, från hvilket läger det än vara må, har kunnat påstå annat än att dessa fartyg äro behöfliga. Men då frågar jag: "är verkligen vår ekonomiska ställning så svag, att vi icke hafva råd att uppoffra dessa 210,000 kronor?" Herr sjöministern har redan, synes det mig, prutat af betydligt på de anslagsfordringar, som till honom blifvit framställda. Om vi genomgå statsverkspropositionen, se vi, att marinförvaltningen hemställt om byggandet af tvenne första klassens minbåtar till ett pris af 352,000 kronor, men att, ehuru sjöministern förklarar dessa båtar vara vida bättre, han dock af sparsamhetshänsyn beslutat sig för att föreslå allenast två andra klassens båtar till ett pris af 210,000 kronor, sålunda en väsentlig besparing af honom. Då tyckes det mig väl hårdt, om han härför skulle belönas med afslag på det ringa, han begärt. Det vore så mycket mera oklokt i betraktande af hvad herr Lindmark anfört, då han talade om den uppöfvade stam af arbetare vid flottans varf, som man icke skulle kunna få tillbaka samma dag, som man behöfde dem.

Herr vice talmannen hade ock ett annat argument, som förvånade mig, då han nämnde, att när Kongl. Maj:t bestälde "Göta". så skedde detta icke hos den verkstad, som afgifvit det lägsta anbudet, utan hos en annan, som begärt 200,000 mera, — det förvånade mig, säger jag, ty den anmärkningen hade möjligen *kunnat* vara berättigad, då *den* frågan förelåg till afgörande; men nu äro ju dessa statsrådsprotokoll granskade, utan att någon anmärkning i nämnda hänseende blifvit gjord. Följaktligen torde de skäl, som Kongl. Maj:t haft för detta förfarande, få anses hafva varit väl grundade. För min del tror jag ock, att så varit förhållandet, och då synes detta argument icke böra tillerkännas något vidare värde.

Herr vice talmannen slutade med att säga, att han för sin del skulle med jernmod se, om Riksdagen ville besluta annorlunda än utskottet föreslagit, och jag hoppas att så måtte ske. Vi veta alla, att på de herrar, som hafva i uppdrag att sitta i statsutskottet, ställas stora anspråk, att de må se till att all möjlig sparsamhet iakttages. och mig har det förefallit, att under intrycket af dessa anspråk utskottets ledamöter ofta anse sig böra pruta så mycket, att de sjelfva gerna se, om besluten skulle utfalla annorlunda än de föreslagit. Jag hoppas, att så här är fallet, och att herrarne i statsutskottet icke blott med jernmod, utan äfven med tillfredsställelse skola se, om kammaren bifaller Kongl. Maj:ts förslag.

I detta yttrande instämde herrar *A. V. Carlson* och *E. V. Carlsson* från Stockholm, *Larsson* från Upsala, *Kilman* och *Rundbäck*.

Herr Svensson i Lösen: Jag kan icke resonnera, och vill det icke heller, om lämpligheten af fartygstypen. Det är en sak, som jag icke begriper, men det begriper jag, att om vi skola hafva ett sjöförsvär, måste vi hafva materiel, och skaffa vi icke det i mån af tillgång, så kunna vi lika gerna stryka hela anslaget till femte hufvudtiteln och göra oss af med vår flotta; ty att underhålla befäl,

underbefäl och manskap och att sedan icke skaffa oss den nödvändigaste materielen, det, må jag säga, är en sparsamhet, som, huru sparsam jag än är, jag icke kan vara med om. Jag kommer således att yrka afslag å statsutskottets hemställan och bifall till Kongl. Maj:ts proposition, och jag gör det äfven därför, att jag tycker att sjöministern i år begärt så små anslag, att jag icke förstår hvilka skäl kunnat förmå utskottet att afstyrka desamma.

Som sagdt, jag yrkar afslag å utskottets hemställan.

Herr Danielson: Statsutskottet har verkligen blifvit ganska hårdt åtgånget i denna fråga, och man får väl tåla sig dervid. Någon ursäkt hafva vi väl dock att åberopa, ty när vi emottogo den kongl. propositionen och funno, att statens utgifter i sin helhet ökats med rätt många millioner, tror jag att litet hvar af oss tänkte på att i någon mån söka nedbringa denna stora siffra, och då är det klart att vi med denna uppfattning trott, att de förtroendemän, som kammaren utsett att i statsutskottet förbereda ärendena, äfven skulle se till, om man kunde göra någon minskning i de föreslagna utgifterna. När man så kom till denna hufvudtitel och trodde sig finna, att detta anslag icke var alldeles nödvändigt, och att de fordrade beloppen endast till "Göta" uppgingo till 217,000 kronor mer än i fjol, så trodde man att dessa två minbåtar på 210,000 kronor skulle kunna anstå. Icke bör man väl härför så hårdt gå åt utskottet, ty till och med riksdagsordningen ålägger, som vi veta, att utskottet skall söka spara, men nu är frågan hvar? Börjar man på andra hufvudtiteln, så är det obehagligt; börjar man på den tredje, så är det också obehagligt, på den fjerde, femte och så hela vägen utåt, så är det lika dant, och slutligen är man på det sättet uppe vid den siffra, som budgetförslaget omfattar. Detta är en sak, som man ock får taga någon hänsyn till. Det har åtminstone utskottet gjort, men vill kammaren vara af annan mening, har den naturligtvis sin frihet. Därför bör man icke så hårdt klandra utskottet, då hvarje riksdagsman ju har sin fulla rätt att handla såsom han beagnar. Detta såsom ett försvar för utskottets åtgörande.

Hvad motiveringen beträffar, så kunna herrarne icke säga annat, än att utskottet hufvudsakligen hemtat sin motivering från Kongl. Maj:ts egen proposition. Man har ordagrant citerat, att dessa båtar visat sig mindre lämpliga, och med anledning deraf endast tilltrott sig böra uttala en tvekan, till den kraft och verkan det kan hafva. Man kan således se saken annorlunda än hvad några föregående talare gjort. Anser deremot Riksdagen, att man icke bör spara, utan vill gifva dessa 210,000 kronor, så må det vara Riksdagens ensak. Men att då grunda sitt bifall på ett sådant skäl, som af en talare omnämnts, eller att man nästan endast därför, att man fått en del arbetare anställda vid flottans verkstäder, ovilkorligen för den skull skulle bevilja stora extra anslag, det tror jag icke är rätt. Det är väl icke hufvudskälet, utan hufvudskälet bör väl vara att *främja försvaret*. Det är, som mig synes, det viktigaste, och herrarne veta,

*Angående
anslag till
anskaffande
af två 2:a
klassens
minbåtar.
(Forts.)*

att jag för min del alltid har förfäktat den åsigten, att sjöförsvaret är det, som i farans stund bäst hjälper oss, när det gäller, så att jag har, från den sidan sedt, icke något emot förslaget, utan jag har biträdt utskottets hemställan endast och allenast af sparsamhetsskäl och för att ingen skall kunna säga, att jag icke kunnat vara med om att spara äfven då det gäلت en fråga, som jag eljest vill befrämja. Men för den, som icke anser sparsamhetsskäl vara betydande, må så vara, men jag har velat nämna detta, ty för mig gäller det ännu, och därför kan jag icke frångå hvad utskottet yttrat. Jag tror dessutom, att nästa år, då vi endast hafva 400,000 kronor kvar på "Göta", kunde vi kanske få icke två utan kanske fyra sådana minbåtar; ty när blott 400,000 kronor återstå på "Göta" och man finge antaga att samna anslagsbelopp som nu föreligger till sagda fartyg, det då skulle blifva så nära 600,000 kronor till nu afsedda båtar, så att behovet kunde på en gång och i en följd till stor del hjälpas. Nu säger man, att vi blott hafva detta lilla byggnadsanslag, men det är icke så, ty vi veta alla, att vi hafva äfven ett nybyggnads- och underhållsanslag, så att vi äro uppe öfver två millioner, och komma nu dessa till, blir det två millioner 6- à 700,000 kronor.

Jag vill icke längre upptaga herrarnes tid, men ber emellertid att få yrka bifall till utskottets förslag, till den kraft och verkan det hafva kan.

Öfverläggningen var slutad. I öfverensstämmelse med de gjorda yrkandena gaf herr talmannen proposition *dels* på bifall till utskottets hemställan *och dels* på afslag å densamma och bifall i stället till Kongl. Maj:ts i ämnet gjorda framställning; och förklarade herr talmannen sig anse röstöfvervigt förefinnas för den senare propositionen. Votering blef emellertid begärd och företogs enligt följande nu uppsatta och af kammaren godkända voteringsproposition:

Den, som vill, att kammaren, med afslag å statsutskottets hemställan i 10:de punkten af utlåtandet n:o 6, bifaller Kongl. Maj:ts i ämnet gjorda framställning,

röstas Ja;

Den, det ej vill,

röstas Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit utskottets omförmälda hemställan.

Omröstningen visade 91 ja men 110 nej; och hade kammaren alltså bifallit utskottets hemställan.

Herr Lindmark begärde ordet och yttrade: Herr talman! Jag betraktar det nu fattade beslutet så betydelsefullt och ödesdigert, att

jag — ehuru mot min vana — ber att få mot detsamma inlägga min reservation.

Jemväl herr *Lyth* anmälde sin reservation emot det fattade beslutet.

*Angående
anslag till
anskaffande
af två 2. a
klassens
minbåtar.
(Forts.)*

Punkterna 11—13.

Biföllos.

I *punkten 14*, som härefter föredrogs, hemstälde utskottet, att Kongl. Maj:ts framställning, om anvisande af ett extra anslag af 45,000 kronor till anskaffande af sjelfgående minor, icke måtte vinna Riksdagens bifall.

*Angående
anslag till
anskaffande
af sjelf-
gående minor.*

I fråga härom anförde:

Chefen för kongl. sjöförvarsdepartementet, herr statsrådet friherre von Otter: Sedan nu kammaren afslagit det begärda anslaget till minbåtar, förmodar jag, att den åtminstone med största nöje beviljar minor till de båtar vi redan hafva; ty det inser väl hvar och en allt för väl, att minbåtar utan minor äro af noll och intet värde. När jag ansåg mig förra året kunna tillstyrka det af marinförvaltningen föreslagna belopp 90,000 kronor för minors anskaffande, fördeladt på två år, kunde jag aldrig tänka mig annat, än att det skulle blifva på två *på hvarandra följande* år utan uppskof till kommande tider. Börjar man uppskjuta, vet man nemligen ej, huru länge man till sist får vänta. Utskottet har ansett här, att behovet af denna anskaffning icke är trängande. Jo, det är *mycket* trängande. Man behöfver två utredningar minor till hvarje minbåt, det är en erkänd sak, och vi hafva icke en. Nu är det blott frågan om att komplettera *en* utredning till hvarje båt. Marinförvaltningen har i sitt framställda förslag välbetänkt hemställt, att på samma gång man begärde dessa nya båtar, skulle man begära minor till dem, och det skulle jag äfven hafva velat göra; men alltjemt af sparsamhetsskäl, som herrarne sett att jag gjort mig skyldig till vid hvarje anslagsbegäran, måste jag först och främst nedsätta första klassens båtar till andra klassens och derefter stryka minorna till dem, men detta under den förhoppning, att minor alltid skulle kunna erhållas innan dessa båtar voro färdiga.

Jag vill icke längre uppehålla kammaren med denna fråga, fullt öfvertygad att kammaren bifaller det begärda anslaget till minor för de minbåtar vi redan hafva.

Herr Lindmark: Ehuru med föga hopp om framgång, ber jag få förorda bifall till reservanternas förslag.

Häruti instämde herr *Svensson* från Karlskrona.

Vidare yttrades ej. Herr talmannen framställde propositioner först på bifall till utskottets hemställan och derefter på afslag å densamma och bifall till Kongl. Maj:ts framställning i ämnet; och förklarades den senare propositionen vara med öfvervägande ja besvarad.

Angående
löneförbättring
åt lärarna vid
sjökrigsskolan.

Punkten 15.

Sedan Kongl. Maj:t föreslagit, att Riksdagen måtte till löneförbättring åt lärarne vid sjökrigsskolan på extra stat för år 1890 bevilja 1,860 kronor, hemställde utskottet under denna punkt att Kongl. Maj:ts förevarande framställning måtte på det sätt bifallas, "att Riksdagen, under vilkor att lärarne vid sjökrigsskolan icke utöfva lärareverksamhet vid privat läroanstalt för inträde till sjökrigsskolan, till löneförbättring åt lärarne vid nämnda skola, utöfver de 1,300 kronor, som enligt 1888 års Riksdags medgifvande få dertill användas, på extra stat för år 1890 beviljar 1,860 kronor."

Efter föredragning af punkten, anförde:

Herr Bratt: På det att den löneförbättring för sjökrigsskolans lärare, som enligt statsutskottets förslag mot ett visst vilkor skulle utgå, under alla förhållanden må kunna blifva effektiv för de lärare, som vilja underkasta sig det ifrågavarande vilkoret, tillåter jag mig hemställa, att kammaren ville besluta en liten modifikation i formuleringen af statsutskottets förslag. Jag gör denna framställning så mycket hellre, som samma förslag redan blifvit väckt i första kammaren och är af densamma godkändt. Jag tillåter mig således hemställa, att Kongl. Maj:ts framställning angående löneförbättring åt lärarne vid sjökrigsskolan på det sättet bifalles, att Riksdagen till löneförbättring åt lärarne vid nämnda skola utöfver de 1,300 kronor, som enligt 1888 års Riksdags medgifvande få dertill användas, på extra stat för år 1890 beviljar 1,860 kronor, under vilkor att den af sjökrigsskolans lärare, som deraf vill komma i åtnjutande, icke får jemte sin lärarebefattning vid nämnda skola utöfva lärareverksamhet vid någon undervisningsanstalt för inträde i sjökrigsskolan. Som herrarne behagade finna, utgör skillnaden mellan detta och utskottets förslag icke annat än att, enligt det förra, löneförbättringen kan utgå partielt för den eller de lärare, som underkasta sig det gifna vilkoret, under det att utskottets formulering synes gifva vid handen, att löneförbättringen skulle utgå endast kollektivt för samtliga lärarne.

Chefen för kongl. sjöförsvarsdepartementet, herr statsrådet friherre von Otter: Då jag vid den föregående riksdagen särskildt framhöll såsom vilkor för att lärarne vid sjökrigsskolan skulle erhålla ifrågavarande löneförbättring, att den förberedande skolan skulle upphöra, kan jag naturligtvis icke hafva något att erinra mot ut-

skottets förslag. Men då det åsyftade målet, förberedande skolans upphörande, icke lär vinna genom bifall till utskottets hemställan, och med den ändrade formulering, som herr Bratt framlagt, åtminstone de lärare, som icke deltaga i undervisningen i förberedande skolan, skulle erhålla någon löneförbättring och icke behöfva lida för de andras skull, anser jag mig böra biträda det nu af herr Bratt formulerade förslaget, hvartill jag anhåller om bifall.

Angående löneförbättring åt lärarne vid sjökrigsskolan.
(Forts.)

Herr Danielson: Jag är icke riktigt på det klara med, huru vida icke man genom antagande af herr Bratts förslag skulle förlora hvad man egentligen vill vinna, nemligen att sjökrigsskolans lärare icke vidare skulle få uppehålla undervisningen vid den privata, förberedande läroanstalten. Det var ju just detta, som, såsom herr statsrådet i sin motivering vid förra riksdagen så allvarsamt framhöll, borde undanrödjas, och jag tror också att det är nödvändigt.

Efter hvad jag hört berättas, lär den förberedande skolan vara en ganska besynnerlig läroanstalt. Det är nästan exempellöst, att i sjökrigsskolan intagas andra än de, som genomgått denna privata skola, der undervisningen skötes af sjökrigsskolans alla lärare — undantagandes, tror jag, blott en, hvilken undervisar i franska. Jag undrar verkligen, huru vida man skulle nå det åsyftade målet, om de af lärarne, som icke toge någon del i undervisningen vid denna privata läroanstalt, skulle få löneförbättring, men de deremot, som icke ville öfvergifva den förberedande skolan, icke skulle få sådan.

Jag tror, att det är ganska vågadt att här på rak arm antaga ett sådant yrkande, som herr Bratts, då man förut efter mogen öfverläggning stannat vid den formulering af beslutet, som föreligger i utskottets förslag. Och jag får säga än en gång, att det förefaller mig mindre välbeträckt att antaga löneförbättringen, om man i alla fall skulle få behålla den privata läroanstalten. För öfrigt är det icke det ringaste farligt att antaga utskottets förslag, sådant det föreligger. Är det icke någon väsentligare olikhet mellan det och herr Bratts, så kan statsutskottet möjligen sammanjemka dem, ty anslagssiffran är i alla händelser densamma. Under tiden kan ju en bestämdare uppfattning af frågan hinna att göra sig gällande.

Jag yrkar bifall till utskottets förslag.

Chefen för kongl. sjöförsvarsdepartementet, herr statsrådet friherre von Otter: Med anledning af den siste ärade talarens yttrande ber jag få anföra det skäl, hvarpå jag egentligen grundat min önskan, att den förberedande skolan skulle upphöra. Det är nästan uteslutande af det skälet, att förberedande sjökrigsskolans lärare i och för inträde till sjökrigsskolan hafva att examinera icke allenast sina egna elever, utan äfven ynglingar från andra läroverk. Med den starka kontroll, som utöfvas, är det visserligen så godt som omöjligt, att den ringaste partiskhet och än mindre någon orättvisa dervid kan göra sig gällande; men jag vet likväl, att föräldrar och målsmän ofta uppfatta saken så, som skulle de ynglingar, som komma från andra läroverk, blifva tillbakasatta för dem som genomgått förberedande sko-

*Angående
löneförbättring
åt lärarne vid
sjökrigsskolan.
(Forts.)*

lan. Om, såsom ofta händer, dessa inträdessökande från andra undervisningsanstalter icke vinna inträde i sjökrigsskolan, så beror detta på ganska naturliga skäl. Förhållandet är nemligen, att i den förberedande skolan undervisningen nästan uteslutande bedrifves i sådana ämnen, som fordras för inträde i sjökrigsskolan, då deremot ynglingar från andra läroverk i dessa få lära sig en hel mängd andra saker och icke särskildt lägga an på hvad de behöfva för inträde i sjökrigsskolan. Men om man också icke har den minsta anledning att tro, det någon partiskhet eller orättvisa skulle hafva spårats, så anser jag dock, att det närvarande förhållandet kan vara olämpligt just på grund af den misstro, det medför. Ett annat skäl härför är också det, att lärarne vid sjökrigsskolan genom sin dubbla tjenstgöring måste anstränga sig mer än nyttigt är; och jag tror, att det äfven ur denna synpunkt vore bättre, om de mera odeladt kunde egna sig åt sjökrigsskolan.

Emellertid har denna förberedande skola äfven sina stora fördelar. Ibland dem må särskildt framhållas den, att lärarne noggrant lära känna de lärjungar, som de hafva att examinera för inträde i sjökrigsskolan. De veta precis, hvad de kunna, och kunna därför fullt rättvist ställa dem i den ordning, i hvilken de äro berättigade till inträde i sjökrigsskolan, och på hvilken deras framtid beror. Men när lärarne åter hafva att examinera en 30 à 40 främmande ynglingar från skilda håll på ett par dagar, så är det alldeles omöjligt för dem att alldeles rättvist afgöra, hvem som skall blifva n:o 1 och hvem n:o 30 eller 40, utan måste detta i viss mån komma att bero på en slump.

Skolan har alltså både sina fördelar och sina olägenheter. Men då jag för min del, som sagdt, önskar att den skall upphöra, vill jag fasthålla vid det uppställda villkoret för löneförbättringen. Å andra sidan måste jag dock anse orättvist, om de lärare, som icke deltaga i undervisningen i den förberedande skolan, nu skulle få lida för de andras skull.

Jag vill derfor förena mig med herr Bratt och yrka bifall till den formulering af beslutet, som han föreslagit.

Herr Bratt: För så vidt jag vet, och såsom för resten statsverkspropositionen upplyser, har man — då det är ett faktum, att lärarne vid sjökrigsskolan, ehuru man på dem ställer samma fordringar som på lektorerna vid hufvudstadens högre läroverk, likväl stå i en bestämdt sämre ställning än dessa — ansett obilligt att bestämdt förvägra desse lärare att utöfva enskild lärareverksamhet för att derigenom öka sina inkomster. Då således under nuvarande förhållanden icke någon af Riksdagen uppställd princip stötes för hufvudet genom den af mig föreslagna formuleringen af beslutet, och då — jag ber att än en gång få betona det — Första Kammaren redan godkänt samma formulering, hvadan alltså, om Andra Kammaren antager utskottets förslag oförändradt, kamrarnes beslut blifva olika, så ber jag att ytterligare få yrka bifall till det af mig formulerade förslaget.

Herr Gibson: Jag hade icke väntat, att statsutskottet i föreliggande fråga skulle framställa det yrkande det gjort, enär detsamma innefattar först och främst ett slags nedsättning af lärarnes löner vid jämförelse med hvad som af förra Riksdagen beslutades. Denna nedsättning eger sin förklaringsgrund i det förelagda vilkoret. Detta vilkor förekom nemligen icke förra året i Riksdagens beslut. Det framställdes visserligen i den kongl. propositionen, men denna afvek i högst väsentlig mån från den, som nu föreligger. Då äskade man nemligen dessutom en ökning i ålderstillägget för lektorerna vid sjökrigsskolan, så att desse lärare skulle komma att likställas med lektorerna vid de allmänna läroverken.

Det ålderstillägg, som utgår vid sjökrigsskolan, är nemligen endast hälften af det, som utgår vid de allmänna läroverken: 250 kronor vid den förra och 500 kronor vid de senare uti hvarje lönegrad med undantag af den sista, då ålderstilläggen utgå lika eller med det mindre beloppet.

Vidare yrkade man äfven, att lektorerna vid sjökrigsskolan skulle hafva rätt till tjänstårsberäkning och till pension i likhet med lektorerna vid allmänna läroverken. Alla dessa yrkanden afslogos emellertid af Riksdagen, och det enda, som bifölls, var det i första punkten af den kongl. propositionen framställda förslaget, att aflöningen i första lönegrad skulle för sjökrigsskolans lärare höjas till samma summa som för lektorerna vid de allmänna läroverken. Således förekommer, genom det nu framlagda vilkoret, i sjelfva verket en nedsättning af de löneförmåner, som förra Riksdagen beviljade.

Men denna nedsättning blir desto orättvisare, som den äfven skall kunna drabba den eller de lärare, hvilka icke hafva något med den förberedande skolan att skaffa. Om vi antog det förslag, som föreligger, skulle vi nemligen dermed på samma gång vålla, att, derest icke de lärare, som sysselsätta sig med den ifrågavarande förberedelse-skolan, dermed upplöra, skola icke heller de andra lärarne få något tillskott. Detta skulle leda till en mycket olämplig solidarisk ansvarighet lärarne emellan. Denna olägenhet förebygges deremot genom antagande af herr Bratts förslag, hvilket icke heller har något annat till syfte.

Det har här yttrats, att det vore exempellöst, att någon yngling, som icke genomgått den förberedande skolan, vunnit inträde i sjökrigsskolan. Exempellöst är detta icke. För närvarande sitta 2 elever i sjökrigsskolan, som utgått ur allmänna läroverk, och åtskilliga andra hafva lyckligt aflagt inträdesexamen, ehuru de icke erhållit bland de högsta betygen och därför ej vunnit inträde.

De af herrarne, som vilja taga del af de stadganden, som gälla angående inträdesexamina till sjökrigsskolan, skola dervid finna, att dessa stadganden äro så noggrant uppställda, att mannamån från lärarnes sida icke kan ifrågakomma. Examen verkställas inför en kompaniofficer och 2:ne censorer, en militär och en civil å hvardera af 2 examensgrupper (således 2 kompaniofficerare och 4 censorer), hvaruti examensämnen indelas. Frågorna framställas skriftligen och fördelas medelst lottdragning. Medelbetyget af censorernas och lärar-

Angående löneförbättring åt lärarne vid sjökrigsskolan.
(Forts.)

*Angående
löneförbät-
ring åt lä-
rarna vid
sjökrigs-
skolan.
(Forts.)*

nes betyg tages sedan till norm vid betygsättningen. Sedermera skola eleverna äfven underkastas en examen på sjön. Derpå sammanräknar man alla dessa betygsättningar, hvarur medelbetyget framgår, och det är sålunda alldeles omöjligt, att någon orättvisa eller partiskhet vid examensbetygsättningen skall kunna förekomma.

Som frågan nu behandlats måste jag yrka bifall till herr Bratts förslag.

Herr Sven Nilsson: Denna fråga har verkligen mycket allvarsamt diskuterats i statsutskottet. Det förslag, som nu föreligger, försvarades der mycket tappert af en ledamot i Första Kammaren, som är mycket väl inne i våra sjöförsvarfsförhållanden; och jag föreställer mig, att han icke utan grundade skäl höll på det föreliggande förslaget, sådant det är uppställt. Att nu antaga ett annat förslag, som framställts här i kammaren på rak arm och som man alltså icke sett och icke kunnat sätta sig in i, tyckes mig verkligen vara obetänksamt gjordt af kammaren. Något annat kan för öfrigt icke inträffa, om vi nu antaga statsutskottets förslag, än att vi få någon tid på oss för att pröfva, hurudant herr Bratts förslag är. Befinnes det då vara rätt och billigt, så kan det ju antagas vid gemensam votering; och för öfrigt är det icke heller omöjligt för statsutskottet att söka sammanjemka de båda förslagen.

På grund af de skäl, som af den nämnde ledamoten i statsutskottet anförts och som här delvis blifvit framhållna, kan jag icke gifva min röst för herr Bratts yrkande, utan anhåller jag om bifall till statsutskottets förslag.

Häruți instämde herr *Larsson* från Upsala.

Herr Danielson: Jag har begärt ordet, emedan jag nu varit i tillfälle att taga närmare del af herr Bratts förslag. För mig är det nu alldeles klart, att, om vi antaga det förslaget, vi skola förlora just det, som vi afsett med det förelagda vilkoret. Ty den förberedande skolan kommer då att kunna fortgå; det kan nog blifva en eller annan lärare, som drager sig ifrån den, men den kan lika fullt fortsättas af de andre. Och då har man icke vunnit just hvad man ville vinna, eller att skolan, såsom förberedande skola till sjökrigsskolan och skött af dess egna lärare, skulle upphöra.

Det är så, som den näst föregående talaren sade, nemligen att en framstående ledamot af statsutskottet, som känner till förhållandena mycket nära, på det allra bestämdaste framhöll, att icke ett öres lönetillägg borde tillkomma sjökrigsskolans lärare, om de icke afstode från sin privata undervisningsanstalt; ty, sade han, det finnes knappt något exempel på, att en enda yngling kommit in i sjökrigsskolan, som icke under ett par år förut erhållit undervisning i den förberedande skolan. Han tillade också, att föräldrar och målsmän allmänt hyste missnöje öfver att de af denna anledning måste hålla sina söner här ett par år. Han ansåg därför det nödvändigt, att, om denna löneförhöjning skulle beviljas dem, de skulle upphöra med sin undervis-

ning i den förberedande skolan, icke blott *en*, utan *alla*. Släppa vi nu fram herr Bratts förslag, kommer denna skola lika fullt att fortgå; och vi hafva då icke vunnit något annat, än att vi hafva beviljat detta anslag. Det är nog sant, att en eller annan då icke skulle komma i åtnjutande deraf, icke få någon löneförhöjning, men man har då icke heller vunnit hvad man ville vinna, den förberedande skolans afskaffande. Vilja vi vinna detta, tror jag icke vi kunna bifalla herr Bratts förslag.

Angående löneförbättring åt lärarne vid sjökrigsskolan.
(Forts.)

Chefen för kongl. sjöförsvarsdepartementet, herr statsrådet friherre von Otter: Med anledning af den siste talarens yttrande ber jag få meddela, att hvilketdera beslutet än kammaren fattar — vare sig i enlighet med herr Bratts formulering eller utskottets — skolan under alla förhållanden ändock kommer att fortgå. Ty lärarne hafva bestämdt förklarat för mig, att deras nuvarande ringa inkomster äro otillräckliga, äfven med den ifrågasatta löneförbättringen, och att de måste skaffa sig någon biförtjenst.

Hvad det beträffar, att den förberedande skolan skulle upphöra, så är det ju klart, att, i samma ögonblick denna skola upphör, en ny kommer att upprättas i dess ställe. Genom den nämnda åtgärden vinnes således intet annat än det jag nyss nämnde, att sjökrigsskolans lärare icke komma att examinera egna elever på samma gång som elever från andra läroverk. Det är endast detta jag velat påpeka.

Herr Danielson: Gent emot herr statsrådets senaste anförande ber jag att få svara några ord. Det är ju alldeles gifvet, att, om den nuvarande förberedande läroanstalten upphör, en annan likartad skola kan komma till stånd. Man kan ju icke rimligtvis förtänka någon att upprätta en sådan; det står ju hvarje människa fritt att bilda en frivillig skola. Men att samme lärare, som äro anstälde vid sjökrigsskolan, utöfva lärareverksamhet äfven i den förberedande skolan, *det* tycka vi icke vara lämpligt. Och om man också icke vill beskylla dem för partiskhet, må man väl dock hafva berättigad anledning till missnöje med ett sådant tillvägagående. För öfrigt, om det är så säkert, att de icke vilja begagna sig af den ifrågasatta löneförhöjningen, så kunna de åtminstone icke skylla på Riksdagen. Det må vara deras ensak. Man skulle verkligen under sådana förhållanden nästan vara färdig att yrka afslag. Det vill jag dock ej göra. Men jag förblifver vid mitt yrkande om bifall till utskottets förslag.

Sedan öfverläggningen härmed förklarats slutad samt herr talmannen gifvit propositioner i enlighet med de olika yrkandena, bifölls utskottets hemställan oförändrad.

Punkten 16.

Kongl. Maj:t hade föreslagit Riksdagen dels medgifva, att den besparing å 14,416 kronor 48 öre, som uppkommit på anvisningen från vakansafgifterna för åren 1884 och 1885 till iståndsättande af

Angående ersättning åt ingenjören C. Jehander.

*Angående
ersättning åt
ingenjören C.
Jehander.
(Forts.)*

Skeppsholmsbron i Stockholm, måtte få användas till ersättning åt ingenjören C. Jehander för utförda, i kontraktet med honom icke afsedda, men nödvändiga arbeten vid jernvägsbyggnaden mellan flottans varf i Karlskrona och Karlskrona—Vexjö jernväg, dels ock för samma ändamål anvisa 13,957 kronor 47 öre, men hemställde utskottet, att Kongl. Maj:ts förevarande framställning icke måtte af Riksdagen bifallas.

Öfverläggningen rörande detta ämne öppnades af

Chefen för kongl. sjöförsvarsdepartementet, herr statsrådet friherre von Otter som yttrade: Denna fråga är redan fallen i Första Kammaren och jag måste medgifva, att jag huser ganska ringa förhoppning om, att den skall vinna bifall i denna kammare, då samtliga dess utskottsledamöter afstyrkt densamma. Men jag anser mig böra angifva de skäl, som föranledt mig att tillstyrka Kongl. Maj:t att framställa ifrågavarande ersättningsanspråk. Dessa skäl äro tvenne. För det första anser jag, att rättvisa och billighet fordra det. För det andra är jag viss om, att det skulle vara i statens eget intresse. Ty det är alldeles uppenbart, att det är till skada för staten, om man orättvist behandlar entreprenörer, som fullgjort sina åligganden på ett utmärkt och förträffligt sätt, när de — såsom här ovilkorligen varit fallet — utan eget förvällande blifvit missledda. Hade herr Jehander sjelf verkställt undersökningen, hade förhållandet varit ett annat, men denna undersökning har blifvit gjord af flottans tjänstemän, och så noggrant det kunde ske under dåvarande förhållanden, om det icke skulle blifva allt för dyrt; men när enterprenören sedan skulle utföra arbetet, fann han i stället för berg något helt annat, hvarför han måste uppföra stödjemurar, som fordrade betydliga kostnader. Såsom nämnt, var det flottans tjänstemän, som verkställde dessa undersökningar; och detta skedde af två skäl. För det första måste man, om man skulle gå till Riksdagen för att begära anslag, veta hvad kostnaden skulle blifva. För det andra måste man tänka sig, att, om de ingifna anbuden blefve för höga, arbetet kunde utföras genom statens försorg. Låt oss nu tänka, att det senare varit förhållandet, och att arbetet således blifvit utfördt genom kronans försorg. Då hade precis samma förhållande inträdt som nu, eller att arbetet blifvit dyrare än hvad man från början tänkt sig. Hvad hade då blifvit följden? Naturligtvis antingen att arbetet måst afstanna, eller också att man nödgats förskjuta medel och anmäla det för Riksdagen. I sådant fall hade Riksdagen antagligen icke vägrat och icke kunnat vägra att betala kostnaden. Jag förstår då ej, hvarför en enskild entreprenör skall blifva sämre lottad. Den ifrågavarande entreprenören har för öfrigt redan förut en gång varit ute för samma missöde. Han byggde nemlig dockor på galärvarfvet här; och då befans det, alldeles såsom här, att vid slutet af dockan i stället för berg var ett helt annat, mycket skörare ämne, så att äfven här en opåräknad stödjemur måste uppföras. För denna ökade kostnad ansåg vederbörande myndighet, att han borde hafva ersättning. Han anmodades också att inkomma

med förslag härutinnan och ämnade äfven göra det. Men då han gjort upp räkningarna, fann han, att, äfven om han förlorat betydligt genom uppförandet af stödjemuren, han dock på hela arbetet icke lidit någon förlust. Under sådana förhållanden ville han icke komma med ersättningsanspråk. Jag hemställer, om man icke äfven bör fästa afseende vid ett sådant redbart tillvägagående, helst ifrågavarande entreprenör haft otaliga arbeten för flottan, för fortifikationen, för staten i allmänhet och alltid utfört dem på ett utmärkt sätt utan klander från något håll.

För öfrigt hemställer jag, huruvida icke hvarje sak bör särskildt pröfvas. Det är anfördt af utskottet såsom ett argument, att ett bifall till Kongl. Maj:ts förslag kunde blifva ett farligt prejudikat. Om denne finge ersättning, menar utskottet, kunna ju också andra med skäl komma med likartade anspråk. Nej, mine herrar, hvarje sak bör, som sagdt, pröfvas för sig. Har han rätt, bör han få ersättning. Har han det icke, bör han icke heller få någon sådan. Detsamma gäller vid alla frågor, vid domstol och eljest: hvarje sak bör pröfvas för sig, och domen deraf göras beroende. Jag hemställer på anförda skäl, att kammaren, såsom en billig gärd af rättvisa, måtte bifalla Kongl. Maj:ts framställning.

Vidare anförde:

Herr Gumælius: Af handlingarna i målet finner man, att det varit en synnerlig otur med detta arbete; man finner, att när flottans vederbörande gjorde undersökningar och gräfde upp tre gropar för att se, huru djupt den fasta berggrunden vore belägen, man påträffat verkligt fasta punkter vid de båda yttre groparne, men deremot vid den mellersta råkat på en stor sten, som till all olycka låg der och troddes vara fast berg. På detta sätt blef hela förslaget felaktigt; och den man, som på ett af vederbörande myndighet uppgjordt och af marinförvaltningen tillhandahållet förslag grundade sina beräkningar och gjorde sitt anbud, har blifvit, så att säga lurad — ingen ville lura honom, naturligtvis; men han hade kommit in i ett företag, som utan hans åtgörande blef för honom förlustbringande. Han hade då att välja mellan två utvägar: antingen att i den ordning, kontraktet föreskref, stämma Kongl. Maj:t och kronan, eller också att bida tiden, förlitande sig på, att Kongl. Maj:t och kronan skulle handla såsom en hederlig enskild person i dylikt fall och söka gifva honom någon ersättning för en förlust, som det icke berott på honom att undvika. Det har sagts mig, att i ett sådant kontrakt, som det ifrågavarande bestämmelser pläga finnas, att man skall göra sin talan gällande, om man vill det, inom 30 dagar efter liquidationstiden. Om detta är förhållandet, tager det sig onekligen egendomligt ut att se statsutskottets afstyrkande utlåtande motiveras dermed, att sådana anspråk rätteligen böra framställas inför laga domstol. Om mannen varit allt för gentil emot staten — jag känner honom icke, men han lär ju vara en dugtig och bra karl — om han handlat så och derigenom kommit i den ställningen, att han numera är afskuren från

*Angående
ersättning åt
ingenjören C.
Jehander.
(Forts.)*

*Angående
ersättning åt
ingenjören C.
Jehander.
(Forts.)*

rätten att vända sig till laga domstol, är det ju egendomligt att finna statsutskottet säga, att han bör vända sig till laga domstol. Och han har ju, enligt hvad i statsverkspropositionen meddelas, sådana papper som stationsbyggmästarens vitsord, att hans uppgift på skilnaden mellan de utförda arbetena och de å ritningarna antydda är till kvantiteten riktig, och väg- och vattenbyggnadsstyrelsens uttalande, att de af sökanden upptagna pris för de olika arbetena ej äro för högt beräknade, samt marinförvaltningens förklaring, först att den ansett ersättningen böra utgå, och sedermera att ersättningen bör lemnas just med det af sökanden begärda belopp, 28,373 kronor 95 öre. Det är ju moraliskt mycket godt för mannen att dels hafva utskottets hänvisning till laga domstol och dels ega sådana papper, att han ovilkorligen måste vinna vid domstol emot Kongl. Maj:t och kronan, så vida ej domstolen förklarar frågan för sent väckt! Men jag hemställer, om det under sådana förhållanden verkligen vore rätt lämpligt, om kammararen skrefve under en hänvisning till domstol. Hvar och en bör ju undvika — och staten ännu mera — att komma i tvister, der man icke är viss om, att man på sin sida har moralisk rätt. Här vill det förfalla mig — jag känner icke närmare handlingarna i målet än hvad statsverkspropositionen med bilagor innehåller, men så vidt man deraf kan se, förefaller det så — som om staten ej hade moralisk rätt. Att under sådana omständigheter hänvisa till laga domstol, tilltalar mig icke, och minst om fatalietiden är förbi. Jag anser därför, att den enda riktiga utvägen, äfven om den kostar staten något, är bifall till Kongl. Maj:ts proposition.

Herr Danielson: Jag måste verkligen säga, att jag för min del sökt taga reda på denna sak så godt jag kunnat. Af de handlingar, som förefunnits i utskottet, har jag genomläst hvarenda rad. Men jag har deraf funnit, att jag icke tror det är möjligt att bifalla Kongl. Maj:ts förslag. Ty jag tror icke, att förhållandet är sådant, som man här vill söka göra gällande.

Saken förhåller sig nemligen så, att mannen i fråga ingifvit räkning på det belopp, som på grund af de ifrågavarande felborrningarna blifvit erlagdt för jordschaktning m. m. — uppgående till en summa af 28,373 kronor 95 öre. Men härvid är att märka, att han till det belopp, som verkligen blifvit utbetaldt, lagt den vinst, han ansett sig böra hafva af arbetet, nemligen 2,339 kronor 63 öre, hvilket belopp ingår i förstnämnda summa. Det är således en liten begäran utöfver hvad man möjligen skulle kunna anse billigt. Om han gjort anspråk endast på hvad han verkligen till följd af misstaget utbetalt, kunde saken hafva varit mera att tänka på.

Härtill kommer ännu en omständighet. Man har sökt antyda, att mannen skulle hafva gjort den nämnda förlusten endast derigenom, att det vid den ifrågavarande tunneln varit icke fast berg, utan i stället jord och dylikt. Men nu säga fackmän i Karlskrona, varfsingenjören och andra: Så är icke förhållandet. Han har ej förlorat på det arbetet enbart, utan äfven genom andra omständigheter. Han har nemligen hemtat den behöfliga stenen från en ö, som lär heta

Aspö, sedermera transporterat denna sten med båt in i skeppsvarvet samt forslat den vidare genom vagn och dragare till de olika arbetsplatserna. Det är således icke ensamt felborrningarna, som förorsakat förlusten.

Sedermera kommer ytterligare ett sakförhållande. Då förslaget förelåg till påseende för dem, som ville afgifva anbud, förefans ett stadgande, som blifvit ordagrant citeradt af en ingenjör Bothén i utlåtandet till chefen för ingenjördepartementet, af följande lydelse: "På ställen, der bergets beskaffenhet gifver anledning befara, att ras kan inträffa, beklädes tunneln invändigt med granitmurar; *samma förfarande iakttages, derest tunneln skulle komma att genomskära lager, som icke bestå af berg.*" Således kan ingenjör Jehander icke säga, att han blifvit missledd.

Härtill bör läggas, att de myndigheter, som blifvit hörda i saken, icke äro ense om det belopp arbetet skulle betinga. Väg- och vattenbyggnadsstyrelsen har visserligen förklarat, att den granskat ingenjör Jehanders uppgifter och funnit dem rigtiga; men de öfriga myndigheterna hafva icke uttalat sig på samma sätt. Öfverdirektör Svenson i marinförvaltningen har sagt, att den summa, som det utförda arbetet enligt stationsbyggmästarens beräkning skulle kosta, "med 16,910 kronor öfverstiger hvad Jehander för arbetets utförande betingat sig." På detta sätt uppgifvas beloppen helt olika.

Ännu en sak må här icke förbigås. Om man läser hvad som förekommer i 10 § af det avslutade kontraktet, så måste man medgifva, att äfven här åtskilliga svårigheter möta. Den nämnda § har följande lydelse: "I händelse entreprenören icke åtnöjes med slutliqviderna, eger han klander deremot anställa genom stämning till laga domstol inom 30 dagar från den dag, hvarje liqid blifvit af honom mottagen; men om detta icke sker, anses han hafva liquiden godkänd." Detta kontrakt är underskrifvet af marinförvaltningen och "godkändt i alla delar till ovilkorligt fullgörande" af ingenjör Jehander. Således skulle han efter mottagandet af slutliqviden i laga tid hafva instämt Kongl. Maj:t och kronan i detta ärende. Afsyningen skedde den 21 december 1887. Men hans ansökning ingafs den 30 januari 1888, således 1 månad 9 dagar efter afsyningen. Jag vet nu icke, när slutliqviden skett; men antagligen har han mottagit den ganska snart efter den skedda afsyningen. Huru nu än må förhålla sig dermed, anser jag det för min del vådligt att under sådana förhållanden som de nu ifrågavarande bifalla Kongl. Maj:ts framställning. Hvar skulle det väl taga vägen med hela entreprenadväsendet, om man, efter att hafva underskrifvit ett kontrakt, sedan skulle få komma och begära förhöjning i den öfverenskomna summan, när man icke klagat i rätt tid? Vi skulle dermed komma in på ett område, der vi ej kunde reda oss. Här står i § 10 af kontraktet: "I händelse entreprenören icke åtnöjes med *slutliqviderna*". Arbetet har upplåtits i tre olika afdelningar. Det gör, att man rättat de olika liqviderna derefter. Nu har det icke visat sig, att ingenjör Jehander förlorat på de 2 första, utan det är på den tredje. Man kunde då tänka sig, att om han förtenat något på de förra, detta gick tillbaka på den tredje. Men nu,

*Angående
ersättning åt
ingenjören
C. Jehander.
(Forts.)*

*Angående
ersättning åt
ingenjören C.
Johander.
(Forts.)*

då han förlorat på den tredje, vill han hafva efterräkning derpå. Jag vet verkligen ej, hvart detta skall taga vägen. Man har all sannolikhet för det antagandet, att om detta förslag vunne Riksdagens bifall, skulle upphörligt sådana frågor förekomma. Vi veta huru det gått för entreprenören vid Upsala universitetsbyggnad; han har, säges det, förlorat flera hundra tusen kronor derpå; och det har varit starka påtryckningar att få fram den frågan. Samma förhållande är med kasernbyggnaderna härstädes. Under deras uppförande dog plötsligt byggmästaren, och helt säkert skulle liknande anspråk der kunna framställas. Huru jag än ser saken och fastän jag hört ofantligt goda omdömen om den ifrågavarande mannen, att det är en förträfflig, en redbar man, synes det dock vara omöjligt för Riksdagen att träda emellan, då förhållandena äro sådana som de verkligen äro.

Det har sagts, att utskottet begagnat en olämplig motivering genom att hänvisa till domstol, då talan är försuten. Men jag ber att få fästa uppmärksamheten på, att ordalydelsen är denna: "Utskottet anser sig icke kunna till förevarande framställning förorda bifall, enär ett sådant lätt skulle kunna föranleda till framställande af *likartade ersättningsanspråk*, hvilkas afgörande lämpligare torde tillhöra laga domstol." Hvad detta fall beträffar, har utskottet icke sagt, att klagomål inför domstol kan eller bör ifrågakomma. Men utskottet har velat framhålla, att om flera sådana fall skulle förekomma, böra ersättningsanspråken icke komma direkt ansökningsvis, utan först utredas vid domstol. Om detta mål instämmts inför laga domstol, kan det ju hända att ersättning blifvit entreprenören tillerkänd. Men då skulle han också hafva klagat inom den föreskrifna tiden.

De skäl jag nu anfört hafva gjort, att jag, efter en samvetsgrann pröfning, nödgats vidhålla den uppfattning utskottet uttalat. Jag yrkar därför bifall till utskottets hemställan.

Herr Larsson från Upsala: Skälet hvarför jag begärt ordet är, att jag haft personlig erfarenhet af förhållanden, liknande de nu ifrågavarande. Men jag måste erkänna, att jag efter de två senare talarnes yttranden har föga att tillägga. Jag instämmer för min del deri, att antingen skall det vara entreprenad eller också icke entreprenad. Antingen skall ett arbete utföras för en bestämd och gifven summa eller också icke. Jag tror således, att sjelfva entreprenad-principen förutsätter, att ingen annan befattar sig med entreprenad än den, som har både tid, tillfälle och förmåga att bedöma, hvilka skyldigheter han åtager sig. Om han icke fullgör dessa, så måste han bära följderna deraf. Jag har sjelf under dylika förhållanden måst foga mig efter omständigheterna, ehuru jag lidit stor ekonomisk förlust. Jag försummade en formalitet. Der gälde det dock icke att bedöma, huruvida grunden, som man icke kunde se, var god eller dålig; utan det gälde en ritning till en byggnad ofvan jord, på hvilken man trodde sig kunna lita på grund af den omständigheten, att en embetsmyndighet hade utfärdat densamma. Grannlagenheten förbjuder mig att gå in i närmare detaljer, så vida jag icke tvingas der-till, under pretext att jag icke rör mig med fullt exakta uppgifter.

Genom missförstånd eller annat missförhållande råkade ritningen att blifva icke sådan den borde vara med hänsyn till byggnadens hållfasthet, utan sådan, att om man byggde upp huset efter den ritningen, skulle det, innan det blef färdigt, hafva stått på sin plats endast i form af en ruin. Det var så uppenbart, att ett misstag blifvit begånget, att man redan vid sjelfva grundläggningen kom under fund dermed och kunde bevisa: en sådan byggnad kan icke existera på en sådan grund. Vederbörandes uppmärksamhet fästes derpå; men tillfälliga omständigheter — en kontrollant dog, en annan skulle tillträda, arbetet skulle vara färdigt inom viss tid — gjorde, att man måste ändra måtten så mycket som var nödvändigt för att ansvara för byggnadens bestånd. Det blef en differens, om också icke så stor som den ifrågavarande; men i alla fall en differens, emedan entreprenören litat på, att uppgifterna voro fullt exakta.

När nu sådant kan ske med en byggnad ofvan jord, då allt kalkyleras och undersökes på förhand, så är det så mycket mera förlätligt, om ett misstag begås af en undersökningsnämnd, som har att undersöka terrängen till en byggnad. Det är därför alltid entreprenörens skyldighet att undersöka, om han kan lita på det eller det byggnadsprogrammet, och om han med ledning af de lemnade ritningarna kan utföra en sådan byggnad, att han — såsom den vanliga bestämmelsen i kontrakt är — kan ansvara för dess hållfasthet och ändamålsenlighet under så och så lång tid. För min egen del fick jag just af de nämnda omständigheterna anledning att fråga mig: Hvad åtager sig en entreprenör? Och hvem beror det på, om han misstager sig? För min del måste jag svara: Det beror på honom sjelf. Jag vill naturligen icke i detta fall framkasta någon insinuation. Men om man till äfventyrs vid undersökningen tagit miste i annan riktning, så att arbetet blifvit betydligt lättare, och entreprenören med ledning af dessa upplysningar utfört arbetet och kommit att göra en stor vinst derpå, skulle ej kontraktet då varit bindande? Det ligger, enligt mitt öfvertygelse, i entreprenadssystemet en liten vansklighet, så att man i viss mån är beroende af omständigheterna: den ena gången vinner man, den andra gången förlorar man. Det hör till entreprenadens karakter, att hvar och en, som befattar sig dermed, får se sig väl före och bära konsekvenserna af hvad han åtager sig. I annat fall må man — jag instämmer häri med den nästföregående talaren — icke befatta sig med entreprenader eller det system, som går ut på att åstadkomma det bästa arbetet för det billigaste priset. Den, som befattar sig med entreprenad, måste vara sin sak vuxen. Är han det icke eller litar han för mycket på andras upplysningar, enskilda eller officiella, så får han stå sitt eget kast. Det är ur denna synpunkt, denna generella och principiella synpunkt, jag för min del måste bestämdt förklara: skall det vara någon fördel med användandet af entreprenad vid utförandet af arbeten, goda och ändamålsenliga arbeten, då bör det vara så bestämdt med den saken, att sedan kontraktet blifvit afslutadt, skall arbetet också utföras för det priset. Hvarför skulle man eljes fordra garanti och borgen? Om entreprenören förtjenar på arbetet, så kan man väl förutsätta, att

*Angående
ersättning åt
ingenjören C.
Jevander.
(Forts.)*

Angående
ersättning åt
ingenjören
C. Johander.
(Forts.)

han icke är en sådan slarfver, att han icke har penningar kvar till att utföra arbetet. Men man fruktar, att det kan hända, att han förlorar; och då bör det finnas någon, som ansvarar för arbetets utförande.

Som sagdt, det är endast ur denna principsynpunkt jag måste förklara, att ett bifall till den gjorda framställningen rent af skulle vara en örfil åt hela det system, som kallas entreprenad, och att jag följaktligen i denna fråga måste yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Herslow: Att Kongl. Maj:t, representerad af chefen för sjöförsvarsdepartementet och flottans myndigheter i öfrigt, ogerna vill se en man, som utfört ett godt arbete — och den ifrågavarande mannen utför *alltid* godt arbete — lida förlust på ett företag han utfört för flottan, det kan jag mycket väl begripa. Jag kan därför förklara, om ock icke alldeles försvara, den framställning Kongl. Maj:t här gjort. Men det har verkligen förvånat mig, att någon inom utskottet vågat tillstyrka bifall till förslaget. Ty dermed vore, så vidt jag kan finna, hela principen för entreprenad fullständigt kastad öfver ända. Det gälde då hädanefter endast att sätta sitt anbud så lågt som möjligt. Om anbudet antages och man sedan gör förlust derpå, då inkommer man blott efteråt med räkning och ersättningsanspråk! Redan dessa allmänna principbetänkligheter skulle jag i och för sig anse fullkomligt afgörande. Men då frågan bragts på tal, anser jag det vara skäl att nämna äfven några speciella förhållanden i denna sak, hvilka göra det ännu mera omöjligt att afgöra densamma på annat sätt än statsutskottet hemställt.

Då anbudet skulle inlemnas, funnos tre spekulanter. Den första, begärde i sitt anbud 205,000 kronor. Den som kom näst efter honom bjöd 204,000 kronor. Slutligen kom den tredje med det lägsta anbudet: 194,000 kronor — således 10,000 kronor lägre än den andre i ordningen, hvilken blef antagen. Jag vet, att den förste och den siste infunno sig på vederbörande myndigheters kontor, d. v. s. hos flottans öfveringenjör, och der förfrågade sig, huruvida den undersökning af jordmånens beskaffenhet, som var bifogad ritningen, vore sådan, att man kunde bygga sin kalkyl derpå. Båda erhöilo då från öfveringenjören det besked, att staten icke iklädde sig garanti för undersökningens fullständighet och tillförlitlighet, utan att naturligtvis hvarje spekulant sjelf finge kontrollera densamma. Den förste entreprenören medhann det. Den andre inlemnade sitt anbud villkorligt: han erbjöd sig att utföra arbetet för 194,000 kronor, under förutsättning att jordmånen befundes öfverensstämma med den framlagda undersökningen. När dessa anbud inlemnades, hade sjöförvaltningen förbehållit sig 3 veckor för att pröfva anbudet. Långt innan dess hade sistnämnde medspekulant hunnit att skicka ner sina ingenjörer för anställande af undersökningar. Dessa ingenjörer hade lemnat underrättelse, att jorden visserligen icke var precis likadan, som det uppgifvits i flottans undersökning, men dock sådan, att den siste anbudsingifvaren, hvilken gifvit in sitt anbud villkorligt, skref och be-

gärde att få stryka sitt vilkor, då han ansåg sig gå i land med det begärda priset. Det svar, som sedan gafs af sjöförvaltningen, är enligt min uppfattning riktigt. Det är visserligen sant, att detta anbud med 10,000 kronor understeg n:o 2, men som det var vilkorligt i det ögonblick det lemnades in, fastän sedermera vilkoret blifvit upphäfdt, och då vederbörande äro skyldiga att pröfva anbudet sådant det föreligger i det ögonblick, då det skall öppnas, så ansåg sjöförvaltningen anbudet n:o 3 icke böra komma i fråga, och det blef n:o 2, som antogs. Detta var rätt. Det tillhör entreprenadauktioners korrekta form. Men då få vi ock se till, att man respekterar entreprenadprincipen i sjelfva dess hufvudgrund. Om vi nu gifva några och tjugu tusen kronor till för att ersätta en förlust för den, som stannade för lägsta anbudet, begå vi ej då en orättvisa mot den, som begärde blott 1,000 kronor öfver? Och var det icke då en orättvisa mot den, som gjorde det allra lägsta budet, att icke antaga hans anbud, fastän det var vilkorligt, efter som man nu visar sig benägen att mot en lyckligare medtäflare just uppfylla det vilkor, man af den förre ej ville höra talas om?

Jag anser därför, att i denna fråga är det icke blott en allmänt antagen och för en mängd af statens arbeten vigtig princip, som skulle ställas på spel; vi skulle här äfven begå en personlig orättvisa mot andra genom att bifalla den begärda förlustersättningen, och därför, herr talman, yrkar jag bifall till utskottets förslag.

Herr Lyttkens: Alla dessa motsägande uppgifter om sakförhållandena göra, att man icke rätt vet, hvad man skall lita på. Den ene har en uppgift, den andre en annan, och de fleste säga sig ha fått den genom hörsagor och berättelser. Det skulle ha tillgått si, och det skulle ha tillgått så. För min del vill jag endast rätta mig efter hvad Kongl. Maj:t i sin proposition har sagt, en auktoritet som jag tror man kan lita på.

Kongl. Maj:t anhåller nu i sin nådiga proposition att få använda en besparing på ett annat anslag till godtgörelse åt ingenjören Jehander för utförda, i kontraktet med honom icke afsedda, men nödvändiga arbeten vid jernvägsbyggnader mellan flottans varf i Karlskrona och Karlskrona—Vexjö jernväg. Alltså säger Kongl. Maj:t, att dessa arbeten ej voro afsedda förut och ej ingingo i kontraktet. Detta är en auktoritet, som man icke kan jäfva. Och i det statsrådsprotokoll, som medföljer denna kongl. proposition, heter det bland annat, "att vid nu angifna förhållanden marinförvaltningen ansåge sökanden berättigad till ersättning för det arbete, han för jernvägsbyggnadens fullbordande nödgats utföra utöfver hvad han vid anbudets afgifvande och afslutande af kontraktet haft anledning att beräkna", samt vidare: "Med afseende å hvad sålunda förekommit och blifvit utredt, samt då ingenjören Jehander på grund af lydelsen i det med honom upprättade kontrakt icke kan anses pligtig att vidkännas ifrågavarande kostnad för jernvägsbyggnaden, anser jag ersättning till det af Jehander fordrade belopp böra honom beredas." Och anhåller Kongl. Maj:t därför i sin nådiga proposition "att till

*Angående
ersättning åt
ingenjören
C. Jehander.
(Forts.)*

Angående
ersättning åt
ingenjören
C. Jehander.
(Forts.)

ersättning åt ingenjör Jehander måtte dels få användas den besparing af 14,416 kronor, som uppkommit på anvisningen från vakansafgifterna för åren 1884 och 1885 till istandsättande af Skeppsholmsbron, dels beviljas såsom extra anslag tretton tusen och några hundra kronor. "När nu denna proposition kommer till statsutskottet, så svaras det: "Nej, det skall laga domstol afgöra." Detta är ett eget förhållande, då den ena parten erkänt krafvet befogenhet, då marinförvaltningen och Kongl. Maj:ts regering erkänt, att ingenjör Jehander gjort mer än hvad kontraktet afsåg, och det begärda ersättningsbeloppet dessutom pröfvats af väg- och vattenbyggnadsstyrelsen, som erkänt, att detta belopp icke är för högt tilltaget, det är, säger jag, ett egendomligt tillvägagående att då hänvisa mannen till laga domstol. Om det, såsom herr Danielson säger, är sant — jag vet det ej, ty jag har ej sett andra handlingar i detta ärende än Kongl. Maj:ts proposition — att mannen försummat fatalierna, så är det ju ett uppenbart hån att hänvisa honom till domstol; då får han stå sitt kast, så vida icke denna kammare, i förlitande på att Kongl. Maj:ts nådiga proposition är med sanna förhållandet öfverensstämmande, låter honom få ut sin rätt, och jag tror ej, att kammaren skulle åstadkomma någon skada, om den sålunda gäfvade ett erkännande åt satsen, att arbetaren är sin lön värd, helst när arbetsgifvaren erkänt befogenheten af krafvet samt dess storlek. Han har, enligt hvad Kongl. Maj:t säger, gjort arbete öfver hvad han var skyldig att göra, och det är hans rättighet att få ut sin lön derför, äfven om han i förlitande på Kongl. Maj:ts och Riksdagens rättskänsla försummat fatalierna. Jag tror, att Kongl. Maj:t hade kunnat utan Riksdagens hörande betala mannen, om det funnits större besparingar på hufvudtiteln, men då det ej fans tillräckliga medel, så har Kongl. Maj:t nu dragit frågan till Riksdagen för att få penningar att betala en rättmätig fordran.

Jag yrkar bifall till Kongl. Maj:ts förslag.

Med herr Lyttkens instämde herrar *A. V. Carlson* och *E. W. Carlson* från Stockholm, *Lyth* och *C. O. Berg*.

Herr Svensson från Karlskrona: Jag ber att få yttra några ord med anledning af ett uttalande från malmöbänken, som jag icke tror stå tillsammans med hvad som yttrats i den kongl. propositionen. Det heter der på sid. 16, "att marinförvaltningen infordrat från, bland andra, sökanden anbud å jernvägsbyggnadens utförande, hvari meddelats, att till ledning för anbudets afgifvande skulle tjena det förslagskontrakt med tillhörande beskrifning och ritningar, som finnes att hos marinförvaltningen tillgå". Och vidare säger marinförvaltningen, att med ingenjör Jehander "afslutits kontrakt, hvari han åtagit sig att utföra jernvägsbyggnaden enligt högstberörda nådiga bref och kontrakt jemte dervid fogade beskrifning och ritningar". Det framgår af dessa ritningar, hvilka varit till ledning vid arbetets utförande och på grund af hvilka entreprenören afgaf sitt anbud, att grundberget skulle vara beläget på ett djup af 8 1/2 fot under jordytan, men vid arbetets utförande visade det sig, att berget visst icke låg 8 1/2 fot

under jordytan, utan att jordschaktning egt rum till omkring 35 fots medeldjup. Det var också meningen, att tunnelns öppning skulle börja vid en linie, som angafs af Prinsgatans skärning med Kyrkogatan, men nu har tunnelns öppning måst förläggas omkring 250 fot längre nordligare än hvad förslagsritningen utvisade. Entreprenören har således på grund af de vilseledande ritningarna måst utföra ett arbete af 35 fots medeldjup och 250 fots längd på en jordmån, så beskaffad, att den icke kunde schaktas med hacka eller spade, utan måste sprängas med dynamit. Derjemte har han å ömse sidor om jernvägsspåret måst uppföra stödjemurar.

*Angående
ersättning åt
ingenjören
C. Jehander.
(Forts.)*

Det har sagts af en talare på kalmarbänken, att det icke blott är detta arbete, som föranledt de ökade kostnaderna, utan att dessa till en del äfven föranledts deraf, att entreprenören anskaffat sten från Aspö. Ja, det är klart, att, då man måste uppföra så långa och höga murar, det icke fans sten tillräckligt från sprängningen i södra tunneln, hvarför man måste anskaffa denna sten, som i följd af den långa transporten blef rätt dyrbar.

Af dessa anledningar, och då vidare stationsbyggmästaren vitsordat, "att sökandens uppgift på skilnaden mellan de utförda arbetena och de å ritningarna antydda är till kvantiteten riktig", samt väg- och vattenbyggnadsstyrelsen funnit, "att de af sökanden upptagna pris för de olika arbetena ej vore för högt beräknade", synes det mig, som om entreprenören hade fullt rättsliga grunder att yrka ersättning för det gjorda öfverarbetet, som dertill, enligt hvad chefen för sjöförsvarsdepartementet säger, var nödvändigt för jernvägsbyggnaden. Här har talats så mycket om rättvisa, att jag tycker, att kammarerna ej borde begå den orättvisan, att då en enskild person, som, missledd af offentliga handlingar, gjort förlust på ett arbete för statens räkning, kommer in med en begäran om ersättning och i denna sin begäran understödes af alla myndigheter, som hafva med saken att göra, kammarerna likväl afslår denna billiga och rättvisa begäran. Utskottet har sagt, att sådana frågor som denna icke borde afgöras vid riksdagen, utan, efter undersökning, vid domstol. Ja, hade ingenjör Jehander gått in till domstol och stämt Kongl. Maj:t och kronan, så är det min fulla öfvertygelse — och jag har talat med jurister härom — att han skulle hafva tillerkänts en sådan godtgörelse äfven i första instansen. Men han har i stället varit nog gentil att gå till Kongl. Maj:t med en ansökan, i tanke, att Kongl. Maj:t, då hans fordran är rättvis och billig, skulle bifalla hans ansökan. Han har derför också försummat den i kontraktet fastställda fatalietiden, och jag vet ej, om det möjligen kan lyckas honom, efter det erkännande han fått af statsmyndigheterna, att få resning i målet. Under sådana förhållanden, herr talman, anser jag med icke blott billighet utan äfven rättvisa öfverensstämmande att bifalla den kongl. propositionen, och ber jag derför att, med afslag å utskottets hemställan, få yrka bifall till Kongl. Maj:ts proposition.

Herr vice talmannen L. O. Larsson: Man kunde väl sväriligen vänta något annat, än att utskottet skulle i denna fråga framkomma

*Angående
ersättning åt
ingenjören
C. Jehander.
(Forts.)*

med det utlåtande, som här föreligger, eller hemställa om afslag å Kongl. Maj:ts proposition. Jag har äfven deltagit i detta beslut inom utskottet, dock icke därför att jag i princip delar den af utskottet uttalade uppfattning. Jag har för egen del låtit verkställa arbeten på entreprenad, men vet intet fall der jag icke ersatt förlust, som uppkommit på entreprenaden, då arbetaren flitigt och ordentligt utfört sitt arbete, och betalningen varit för knapp. Men inom utskottet ansåg man sig icke kunna visa någon nåd eller barmhertighet, utan ville man hänskjuta till kammaren att göra eftergifter, om den funne för godt. Det hände vid 1879 års riksdag, eller just det år, då det var som allra svårast att uppgöra en statsreglering, att en dylik fråga som denna förelåg. Förslaget om ersättning afstyrktes inom utskottet. Men båda kamrarna voro då så barmhertiga, att de, oaktadt utskottets afstyrkande, biföllo det begärda anslaget. Första Kammaren har väl redan bifallit utskottets hemställan och jag vill icke heller göra något yrkande i motsatt riktning. Men det har här under diskussionen framkommit en omständighet, hvarom jag saknat kännedom. Inom utskottet talades om att saken borde hänvisas till domstol, och somliga ansågo att mannen skulle vinna, andra att han skulle tappa. Men intet tal förekom derom, huruvida tiden skulle vara försutten för honom. Nu har här blifvit upplyst, att en preskriptionstid förefans, men att den vore tilländagången. Och mig synes frågan väsentligen hänga på, huruvida entreprenören gjort framställning om ersättnings erhållande inom behörig tid. Har han gjort en sådan framställning till myndigheterna inom behörig tid, och dessa för att förekomma rättgång öfvertalat entreprenören att icke anställa sådan, under förespeglning om att han ändå skulle blifva ersatt för sin förlust, och han af sådan anledning försuttit tiden, synes denna omständighet icke böra läggas honom till last, utan är det då en hederssak för Riksdagen att ersätta honom förlusten; ty myndigheterna förklara, att ingenjör Jehander icke varit skyldig att utan särskild ersättning utföra det äskade arbetet. Och med detta medgifvande lär det väl vara klart, att ingenjör Jehander, om han vändt sig till domstol, bekommit den fordrade ersättningen. Har han sålunda blifvit förespeglad ersättning och på sådan grund afstått från process, anser jag, som sagdt, att det är en hederssak för Riksdagen att tillse, att han får ersättning, hvaremot, om han försummat tiden att anmäla sig för myndigheterna till erhållande af ersättning, han bör få stå sitt kast. Herr statsrådet och chefen för sjöförvarsdepartementet torde kunna upplysa, huruvida dylik anmälan blifvit gjord inom den i kontraktet bestämda tid eller ej, och skulle jag derefter vilja bestämma mig, huruvida jag skall rösta för eller emot den begärda ersättningen. I saknad af upplysning härutinnan, anhåller jag emellertid tills vidare om bifall till Kongl. Maj:ts proposition.

Chefen för kongl. sjöförvarsdepartementet, herr statsrådet friherre von Otter: Med anledning af den siste talarens vädjande till mig, ber jag få nämna, att jag *ej* kan lemna någon upplysning angående det gjorda spörsmålet.

Herr Larsson från Upsala: Talaren på blekingebänken sade, att det var fråga om utförande af ett arbete, som kräfde en viss kvantitet sten m. m., men vid arbetets utförande hade priset på dessa materialier stigit ganska väsentligt mot hvad det var, då entreprenaden afslutades. Detta kan jag icke anse utgöra något skäl för bifall till Kongl. Maj:ts proposition. Hade entreprenören åtagit sig att schakta bort 1,000 kubikmeter sten, men det sedan visat sig, att det i stället var 1,005 eller 1,010 kubikmeter, då hade man haft all anledning att erkänna ett dylikt fordringsanspråk. Men så var här icke förhållandet. Jag frågar, hvad tjänar en entreprenad till, om icke begge parterna skola stå för hvad de åtagit sig? Annars skulle det blifva ungefär som om två spelare börja att spela, men så säger den ene: om jag tappar, så spela vi om igen.

Alltså vidhåller jag min åsigt att, om entreprenören åtagit sig arbetet utan att se sig väl före eller gjort mera än han åtagit sig, kan detta nu icke hjälpa honom. Besynnerligt vore det också, om Riksdagen nu skulle fatta ett annat beslut än statsutskottet förordat, innan man ens fått se af kontraktet, huru vida entreprenören kan ega rätt till betalning för några öfverarbeten.

Herr E. W. Carlson från Stockholm: Jag har mycket uppmärksamt lyssnat så väl på deras yttranden, som talat för Kongl. Maj:ts proposition, som deras, hvilka talat för statsutskottets förslag, och jag kan för min del icke förstå annat, än att entreprenören skulle fått rätt, om han i laga tid vändt sig till domstol. Ty hvarpå skulle domstolen grunda sin uppfattning om hvad som i detta fall vore juridiskt rätt, om icke på de myndigheters utlåtande, som bedömt saken. Jag anser också, att de myndigheter, som afgifvit utlåtanden, äro kompetenta. Vid sådant förhållande synes mig den omständigheten, att entreprenören icke inom föreskrifven tid gjort sina rättsanspråk gällande, icke böra utgöra hinder för att rättvisa skipas. Ty jag anser att entreprenadprincipen icke är större än rättsprincipen. Kongl. Maj:t har sagt, att mannen har rätt till att erhålla betalning, men Kongl. Maj:t har icke medel att betala denna skuld, och därför begäras nu medel dertill. Det synes mig sålunda ligga fullkomlig rättvisa i att mannen får likvid för en fordran, som alla erkänna vara berättigad.

På dessa grunder yrkar jag bifall till Kongl. Maj:ts proposition.

I detta yttrande instämde herr *Svensson* i Rydaholm.

Härmed var öfverläggningen slutad. Efter det herr talwannen till proposition upptagit de båda olika yrkanden, som derunder förekommit, biföll kammaren utskottets hemställan.

§ 7.

Till bordläggning anmäldes:

konstitutionsutskottets utlåtande n:o 1, i anledning af väckta motioner om ändring af §§ 6 och 13 riksdagsordningen; och

*Angående
ersättning åt
ingenjören
C. Jehander.
(Forts.)*

Andra Kammarens fjerde tillfälliga utskotts utlåtande n:o 12, i anledning af väckt motion om skrifvelse till Kongl. Maj:t, i fråga om sättet för uppgörande af markegångstaxorna.

Kammaren beslöt, att dessa ärenden skulle uppföras främst å föredragningslistan för nästa sammanträde.

§ 8.

Justerades protokollsutdrag angående kammarens i dagens sammanträde fattade beslut.

§ 9.

Ledighet från riksdagsgörömlen beviljades:

herr *P. Waldenström* från Gefle under 3 dagar från och med
den 2 dennes
och „ *Hעיjne-Lilienberg* under 3 dagar från och med den 4 dennes.

Härefter åtskildes kammarens ledamöter kl. 11,15 e. m.

In fidem
A. E. J. Johansson.

Fredagen den 1 Mars

kl. $\frac{1}{2}$ 3 e. m.

§ 1.

Föredrogos och bordlades för andra gången:

konstitutionsutskottets utlåtande n:o 1, och

Andra Kammarens fjerde tillfälliga utskotts utlåtande n:o 12.

§ 2.

Herr vice talmannen L. O. Larsson erhöil på begäran ordet och yttrade: Jag tillåter mig hemställa, att kammaren måtte besluta, att det nu bordlagda konstitutionsutskottets utlåtande n:o 1 måtte få uppföras främst bland de två gånger bordlagda ärendena i det första arbetsplenium, som kommer att ega rum nästa vecka.

Denna herr vice talmannens hemställan bifölls.

§ 3.

Till bordläggning anmäldes:

bevillningsutskottets betänkanden:

n:o 1, angående vilkoren för tillverkning af bränvin;

n:o 2, angående vilkoren för försäljning af bränvin;

n:o 3, i anledning af väckta motioner om ändrad lydelse af § 3 i kongl. förordningen angående mantals- och skattskrifningarnes för rättande den 20 juli 1861; och

n:o 4, i anledning af väckt motion om åsättande af en försäljnings- och förbrukningsskatt å vin, som inom landet tillverkas eller från utrikes ort införes; samt

lagutskottets utlåtande n:o 19, i anledning af ej mindre Kongl. Maj:ts propositioner, angående behörighet för qvinna att inväljas i skolråd och fattigvårdsstyrelse samt med förslag till ändrad lydelse

af § 38 i förordningen om kommunalstyrelse i Stockholm, än äfven väckta motioner om ändrade bestämmelser rörande skolråd.

Dessa ärenden skulle uppföras främst å föredragningslistan för morgondagens sammanträde.

Härefter åtskildes kammarens ledamöter kl. 2,40 e. m.

In fidem
A. E. J. Johansson.
